

SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration

No 2007:6

March 2007

Analysmodell för sektorsöverskridande statistik

Fallet vård och omsorg

Torbjörn Einarsson och Filip Wijkström

Handelshögskolan i Stockholm

Box 6501, 113 83 Stockholm

E-post: torbjorn.einarsson@hhs.se; filip.wijkstrom@hhs.se

Analysmodell för sektorsöverskridande statistik

FALLET VÅRD OCH OMSORG

Torbjörn Einarsson och Filip Wijkström

EFI Civil Society Reports

Analysmodell för sektorsöverskridande statistik
Fallet vård och omsorg

HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM

STOCKHOLM SCHOOL OF ECONOMICS

EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet

EFIs verksamhetsidé

Institutet är en vetenskaplig institution, vid vilken forskning skall bedrivas oberoende av såväl ekonomiska som politiska intressen. Institutets uppgift är att bedriva teoretisk och empirisk forskning inom samhällsvetenskapernas, särskilt de ekonomiska vetenskapernas, område. I anslutning därtill medverkar institutet i forskarutbildningen vid HHS samt arbetar med spridning av forskningens resultat. Vägledande för EFI-forskarnas val av projekt är forskningsområdets behov av praktisk eller teoretisk vidareutveckling, projektens metodologiska intresse samt forskarnas eget intresse.

Forskningens organisering

Forskningen vid EFI är organiserad i 21 forskningssektioner.

Ordinarie sektionschefer vid EFI är i huvudsak professorer vid Handelshögskolan i Stockholm.

EFI sektion:

Företagslednings- och Arbetslivsfrågor (A)
Centrum för Entreprenörskap och Affärsskapande (E)
Offentlig Organisation (F)
Information Management (I)
Programmet Människa och Organisation (PMO)
Management av Innovation och Produktion (T)
Ekonomisk Psykologi (P)
Centrum för Konsumentmarknadsföring (CCM)
Centrum för Informations- och Kommunikationsforskning (CIC)
Marknadsföring, Distributionsekonomi och Industriell Dynamik (D)
Centrum för företagsstrategi och konkurrenskraft (CSC)
Centrum för företagshistoria och ekonomisk historia (BEH)
Redovisning och Finansiering (B)
Centrum för redovisningsbaserad finansiell analys
och kostnadsintäktsanalys (BFAC)
Finansiell Ekonomi (FI)
Centrum för Hälsoekonomi (CHE)
Internationell Ekonomi och Geografi (IEG)
Samhällsekonomi (S)
Ekonomisk Statistik (ES)
Rättsvetenskap (RV)
Centrum för skatterätt (SR)

Sektionschef:

Sven-Erik Sjöstrand
Carin Holmquist
Nils Brunsson
Mats Lundeberg
Andreas Werr (vik)
Christer Karlsson
Guje Sevón
Magnus Söderlund
Per Andersson (vik)
Björn Axelsson
Örjan Sölvell
Håkan Lindgren
Johnny Lind
Kenth Skogsvik

Clas Bergström
Bengt Jönsson
Mats Lundahl
Paul Segerstrom
Anders Westlund
Johnny Herre
Bertil Wiman

Styrelseordförande: Professor Carin Holmquist

Institutets chef: Docent Filip Wijkström

Adress

EFI, Box 6501, SE-113 83 Stockholm, Sverige • Besöksadress: Sveavägen 65, Stockholm

Telefon: +46(0)8-736 90 00 • Fax: +46(0)8-31 62 70 • E-post: efi@hhs.se • Hemsida: www.hhs.se/efi/

Publikationer i EFI Civil Society Reports

2007

3. Torbjörn Einarsson och Filip Wijkström. 2007. *Analysmodell för sektorsöverskridande statistik. Fallet vård och omsorg.*

2006

2. Thodenius, Björn. 2006. *Organisering av kunskap. En studie av Wallenberg Consortium North.*
1. Wijkström, Filip, Stefan Einarsson och Ola Larsson. 2006. *Staten och det civila samhället. Idétraditioner och tankemodeller i den statliga bidragsgivningen till ideella organisationer.*

ANALYSMODELL FÖR SEKTORSÖVERSKRIDANDE STATISTIK

FALLET VÅRD OCH OMSORG

Torbjörn Einarsson och Filip Wijkström

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Socialstyrelsen

HANDELSHÖGSKOLAN
I STOCKHOLM
STOCKHOLM SCHOOL OF ECONOMICS

EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet

Ämnesord: officiell statistik, samhällssektorer, vård och omsorg, reglering,
finansiering, produktion, välfärdsregimer, ideell sektor

ISBN: 978-91-7258-715-1
ISSN: 1653-8153
EFI Civil Society Reports

© Torbjörn Einarsson och Filip Wijkström, 2007

Omslag: Manifesto

Distribuerad av:
EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet
vid Handelshögskolan i Stockholm
Box 6501, 113 83 Stockholm
www.hhs.se/efi
efi@hhs.se

Tryck: Elanders Gotab, Stockholm, 2007

INNEHÅLL

FÖRORD	IX
 Kapitel 1	
BAKGRUND	I
Uppdraget	6
Projektets vetenskapliga förankring och mål.....	8
Några tidigare översyner.....	9
 Kapitel 2	
VERKSAMHETER, FUNKTIONER OCH SEKTORER I ETT SAMHÄLLE	15
Verksamhetsfält – en bakgrund.....	15
Funktioner	16
Samhällssektorer.....	19
Regimer för välfärdsområdet.....	24
Analys av idealtyper	27
 Kapitel 3	
EN ANALYSMODELL	29
 Kapitel 4	
KLASSIFIKATIONSSYSTEM I OFFENTLIG STATISTIK	33
Verksamheter	33
Institutionella sektorer	38
 Kapitel 5	
ALTERNATIVA KLASSIFIKATIONSSYSTEM	43
A System for Health Accounts, SHA	44
Verksamheter	45

Kapitel 6

BEFINTLIG STATISTIK INOM FÄLTET VÅRD- OCH OMSORG 49

Publikationer i Sveriges officiella statistik.....	50
Datakällor till den officiella statistiken	54
Innehåll i den officiella statistiken.....	60
Andra publicerade uppgifter och forskningsresultat	63
Försök till sammanställning	66

Kapitel 7

FRÅN NATIONALSTATSCENTRERAD TILL SEKTORSÖVERSKRIDANDE STATISTIK 67

Modellen av ett samhälle	67
Statistiken av idag.....	71
Diskussion om hur statistiken kan utvecklas.....	72

REFERENSER 75

FÖRORD

Denna rapport har varit en del i ett gemensamt projekt mellan Sveriges Kommuner och Landsting, Socialstyrelsen samt EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm. Rapporten är ett resultat av en förstudie inom ramen för ett större forskningsprogram inom EFI, med fokus på aktörerna i det civila samhället och deras roll och betydelse i samhället.

Målet med denna rapport har varit att arbeta fram en analytisk modell som kan användas för att i siffror belysa hela den svenska vård- och omsorgssektorn med alla dess aktörer. Fokus i arbetet har legat på utveckling och definition av modellen samt på att kartlägga och definiera befintliga datakällor. Författarna har även sökt svara på frågan inom vilka områden den tillgängliga statistiken måste förbättras för att kunna ge en heltäckande bild.

Syftet är att den analytiska modellen ska kunna belysa vilka typer av aktörer som står bakom de tre analysperspektiven, reglering, finansiering och produktion av vård- och omsorgstjänster. Aktörerna ska enligt den föreslagna modellen ha sin institutionella hemvist inom någon av sektorerna offentlig sektor, näringsliv, hushållssektor eller ideell sektor. Modellen ska med hjälp av lämplig data om verksamheternas omfattning, kunna användas för att belysa vilken betydelse aktörer från de fyra olika samhällssektorerna har inom den svenska välfärds-

produktionen när det gäller vård och omsorg. Samtidigt ska den skapa ett analytiskt raster för att bättre kunna följa utvecklingen samt spåra trender och effekter över tid.

Rapporten har skrivits av Filip Wijkström och Torbjörn Einarsson vid EFI vid Handelshögskolan i nära samarbete med representanter för Sveriges Kommuner och Landsting samt Socialstyrelsen. Kontaktpersoner på Sveriges Kommuner och Landsting har varit Lena Svensson och Hans Ekholm samt på Socialstyrelsen Kristina Stig, Stina Törnell Sandberg, Leif Näfver och Hans Mattsson. Synpunkter har också tagits in från olika intressenter vid flera tillfällen. Författarna står för innehåll och slutsatser i rapporten.

Clas Olsson
Ekonomidirektör
Sveriges Kommuner och Landsting

Åsa Börjesson
Avdelningschef
Socialstyrelsen

Kapitel 1

BAKGRUND

När vi i Sverige talar om vård och omsorg förknippas det ofta närmast automatiskt med verksamheter som organisatoriskt återfinns inom stat, kommun eller landsting. Vi har i Sverige under många decennier haft och byggt upp en stark och omfattande välfärdsstat där den offentliga sektorn tillhandahållit nästan all sjukvård och huvuddelen av den sociala servicen. Så har det dock inte alltid varit. Före reformationen var den organiserade välgörenheten framförallt något som den katolska kyrkan stod för. Kyrkan låg då formellt utanför den statliga (kungliga) makten. Reformationen under 1500-talet gjorde emellertid kyrkan till en "statlig institution" medan kyrkans män fortsatte att upprätthålla ansvaret på sociala områden som exempelvis hjälp till fattiga och sjuka. Redan för mer än 400 år sedan fördes alltså ansvaret för stora delar av produktionen av vård och omsorg in under statens kapp, vilket skiljer situationen i Sverige från den i många andra länder (exempelvis i Irland och Tyskland) där från staten fristående kyrkliga institutioner än idag utgör en viktig bas i den generella välfärdsproduktionen (se t ex Wijkström och Lundström 2002).

Även om större delen av all verksamhet inom den svenska vården och omsorgen sedan lång tid regleras, finansieras och produceras av aktörer inom den offentliga sektorn finns det ändå områden där en stor del av verksamheten utförs i annan regi (Lundström och Wijkström 1997). Ett exempel på detta är

den sociala ungdomsvården där en stor del av den faktiska verksamheten utförs i familjer och privata hem för vård och boende. Även stora delar av de aktiviteter som bedrivs för vård och rehabilitering av missbrukare uppvisar under 1900-talet en omfattande mångfald (Stenius 1999). Även då det gäller den öppna hälso- och sjukvården har det under de senaste decennierna skapats större utrymme och möjligheter för privata utförare (t ex bolag, föreningar eller stiftelser) medan motsvarande fråga skapat en kraftigare debatt då det handlat om drift av sluten sjukhusvård. Detta har i samtal och debatter ofta också blandats ihop med en diskussion om kommersialisering som inte primärt handlar om vilken form av huvudman som är engagerad utan om utrymmet för ett kommersiellt tänkande och agerande från aktörerna.

I debatten om att använda privata utförare i driften av vård och omsorg, till exempel i form av entreprenader, har ideella eller idéburna organisationer ibland förts fram som ett alternativ såväl till offentlig sektor som till privata vinstdrivande företag. Vi märker detta tydligt och kanske mest aktuellt genom den under 2006 påbörjade utredningen *Delegation om villkor för idéburna organisationer inom den offentliga hälso- och sjukvården och äldreomsorgen* (Dir. 2006:42).¹ Vi ser också ett sökande efter nya driftsformer där attribut som tidigare återfunnits inom specifika associationsformer återanvänds för nya behov. Ett belysande exempel på detta är den nya form av aktiebolag som det från den första januari 2006 har varit möjligt att skapa – aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning (SFS 2005:812). Även innan denna möjlighet infördes har alternativ drift dock funnits med som ett inslag på den politiska agendan främst kanske i

¹ Delegationen skall bland annat lämna förslag till åtgärder för att ta bort eventuella hinder för idéburna vårdgivare. Liknande idéer finns dessutom sedan tidigare behandlade i olika offentliga utredningar (se t ex utredningen *Vårdens ägarformer – vinst och demokrati*, SOU 2002:31 samt SOU 2003:23).

form av kooperativ (se t ex Ds 1995:25) och det har även tidigare varit möjligt att etablera organisationer som inte delar ut ett eventuellt överskott som vinst till ägare, främst i form av ideella föreningar och stiftelser.

Vård och omsorg bedrivs ibland i komplicerade kedjor som det med dagens modeller är svårt att få grepp om. Detta kan förstås leda till bristfälliga analyser och därmed sämre beslutsunderlag. En behandling på det privata sjukhuset Sophiahemmet skulle kunna vara finansierad av Stockholms läns landsting medan patienten i rummet intill får samma behandling finansierad genom en privat sjukförsäkring. Detta samtidigt som en utländsk patient blir opererad på ett svenskt offentligt sjukhus och betalar hela kostnaden själv medan en svensk medborgare får ett planerat ingrepp i Tyskland finansierat av Försäkringskassan, bara för att ta några exempel. Privata donationer och insamlingar står även för en del av finansieringen av den vård och omsorg som främst produceras av ideella och idéburna aktörer som stiftelser och ideella föreningar. Ideell obetald arbetskraft understödjer i vissa fall delar av verksamheten i såväl offentliga som ideella organisationer (se bl a Wijkström och Einarsson 2004; Breman 2006; Olsson, Jeppsson Grassman och Svedberg 2006).

Trots att praktiken innehåller en sådan mångfald bygger den svenska officiella statistiken inom vård och omsorg idag fortfarande till mycket stor del på föreställningen att verksamhet inom vård och omsorg nästan uteslutande både finansieras och produceras i offentlig regi. Detta innebär att det finns väl utvecklad statistik om offentligt bedrivna verksamheter. Verksamhet som utförs i icke-offentlig regi men som finansieras offentligt finns det också relativt mycket information om. I statistiken görs det dock oftast ingen skillnad mellan privata vinstdrivande respektive ideella eller idéburna utförare. Detta gör att det är svårt eller omöjligt att spåra förskjutningar mellan dessa kategorier eller att förstå vilken kategori som expanderar.

När vi idag ser en ökning i privat bedriven vård kan vi alltså inte enkelt bedöma om denna ökning har skett inom den vinstdrivande eller inom den ideella sektorn. Sådan vård och omsorg som uteslutande är privat finansierad finns det i den officiella statistiken idag i princip ingen information om alls. Detta gäller exempelvis vård som finansieras av privata försäkringsbolag. Vi har också mycket begränsade kunskaper om volymerna när det gäller till exempel gåvor och donationer respektive mängden ideellt arbete som utförs inom detta fält.

Vid sidan av att politiker i flera läger uttalat sig positiv till vård och omsorg genom ideella och idéburna organisationer och att man i kommuner och landsting aktivt arbetar med en sådan "välfärdsmix" finns det även andra goda skäl till att söka kunskap om vilken betydelse denna sektor egentligen har idag. Då man kan anta att den vård som utförs i idéburna eller ideella organisationer faktiskt skiljer sig på olika sätt jämfört med motsvarande verksamhet inom de offentliga och vinstdrivande sektorerna. Söderholm och Wijkström (2002) visar i en explorativ fallstudie inom vård och rehabilitering av missbrukare bland annat på skillnader i synen på behandling och eftervård, när det gäller vilka klientgrupper som nås, vilken ekonomi och resurser som organisationerna har tillgång till, hur nya behandlingsmetoder utvecklas samt i hur organisationerna ser på deras roll och betydelse när det gäller opinionsbildning (se även Hultén och Wijkström 2006). I en undersökning genomförd i Svenska Kommunförbundets regi visade det sig att det fanns ett antal argument till varför driften av kommunala uppgifter överlämnas till aktörer utanför den offentliga sektorn (Kommunförbundet 1999). Argumenten delas i rapporten upp i tre kategorier: (1) ideologiska motiv, (2) bättre kvalitet, samt (3) minskade kostnader. Under ideologiska motiv angavs bland annat en vilja att dess förespråkare vill bryta de offentliga monopolen, att man anser att det privata näringslivet är mer

effektivt, att man vill ge de förtroendevalda i kommunen bättre möjligheter att koncentrera sig på politikens innehåll istället för på dess drift, samt för att öka valfrihet och mångfald. Bland argumenten för bättre kvalitet angavs att fokus på kunden eller brukaren tänks öka vid alternativa driftformer, samt att man på detta sätt får en möjlighet att fastställa vad som är rätt kvalitetssnivå inom olika verksamheter. Oavsett vilka motiven är och vad man tycker om dessa pågår, delvis i det tysta, idag en omfattande förändring av det svenska välfärdssystemet och vi saknar verktyg för att analysera och utvärdera effekterna av detta.

En liknande uppsättning argument redovisas i den internationella forskningen av Smith och Lipsky (1993) när det gäller den amerikanska situationen och utvecklingen. Det första skäl som angavs var det ekonomiska – det antas att nya aktörer i en konkurrenssituation pressar sina kostnader för att vinna ett kontrakt, eller att de har möjlighet att bedriva verksamheten till en lägre kostnad. Detta då de befinner sig i en annan omgivning än de offentliga aktörerna, och därmed kan komma åt andra typer av resurser, till exempel ideellt arbete eller låglönearbete. Att lägga ut verksamhet på kontrakt ökar vidare, enligt andra argument, statsapparatusens flexibilitet när det gäller att till exempel starta nya verksamheter eller nå önskade grupper av människor. Slutligen uppgavs som ett skäl för att kontraktera ut verksamhet att man vill minska den offentliga sektorns tillväxt, eller åtminstone reducera de tydligaste tecknen på den offentliga sektorns expansion, till exempel mätt i antal offentliganställda eller nivån på de offentliga utgifterna (Smith och Lipsky 1993; se även Kendall, Knapp och Forder 2006).

Sådana förändringar i synsätt, som till exempel redovisades i studien av Kommunförbundet, tycks även ha resulterat i förändringar i praktiken. Under 1900-talets två sista decennier har vi kunnat se en betydande förändring när det gäller sammansättningen av aktörer som producerar tjänster inom vård och

omsorg (se t ex Blomqvist och Rothstein 2001; Pettersson 2001; Trydegård 2001; Johansson 2005). Dessa förändringar har ofta skett inom ramen för vad vi skulle kunna förstå som ett inflytande från New Public Management-traditionen (se även Wijkström, Einarsson och Larsson 2004). Under det senaste decenniet har vi genom våra egna studier också kunnat följa en kraftig expansion av betydelsen av ideella och idéburna organisationer inom vård och omsorg. Exempelvis fanns det 1992 drygt 18 000 avlönade anställda inom ideella organisationer i fälten social omsorg och sjukvård. År 2002 hade denna del av den ideella sektorn expanderat till mer än 33 000 anställda (Wijkström och Einarsson 2006).² Det tycks alltså från olika håll finnas starka förändringstryck på organiseringen av den svenska vården och omsorgen. Samtidigt produceras statistik och rapporter alltjämt med utgångspunkt i tankemodeller som, i vår mening, inte är lämpade för att följa denna typ av förändringar.

Uppdraget

Denna rapport är resultatet av en förstudie inom ramen för ett större forskningsprogram inom det Ekonomiska Forskningsinstitutet (EFI) vid Handelshögskolan i Stockholm. Detta program har fokus på aktörerna i det civila samhället och deras roll och betydelse i samhället. Den aktuella förstudien har varit en del i ett gemensamt projekt mellan Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Socialstyrelsen (SoS) samt forskarna vid EFI, men bygger också vidare på flera tidigare ansatser till att för-

² I dessa siffror ingår även barnomsorg och förskoleverksamhet som i övrigt inte omfattas av denna rapport. Värt att påpeka är också att Svenska Kyrkan separerades från staten år 2000 och därför medverkat till ökningen av antalet anställda i den ideella sektorn år 2002.

bättra den tillgängliga statistiken sedan mitten av 1990-talet (se vidare i avsnittet *Några tidigare översyner* i detta kapitel).

Ett av målen med studien var att *kartlägga befintliga datakällor* och register som skulle kunna användas för att belysa vilken roll aktörer från olika samhällssektorer har i den svenska välfärden och att se på vilket sätt tillgänglig statistik skulle kunna kompletteras. För att möjliggöra detta har huvuddelen av arbetet varit fokuserat på att *utveckla och specificera en analytisk modell* som skulle kunna användas för att i siffror bättre kunna beskriva det svenska vård- och omsorgssystemet med dess olika aktörer.

Tanken är att den analytiska modellen ska kunna belysa vilka typer av aktörer som står bakom den (1) *reglering*, (2) *finansiering* samt (3) *produktion* av vård- och omsorgstjänster som förekommer idag samt följa utvecklingen över tid. Aktörerna tänks enligt den föreslagna modellen ha sin institutionella hemvist inom någon av följande fyra sektorer: *offentlig sektor*, *näringsliv*, *hushållssektor* eller *ideell sektor*. Modellen ska således, med hjälp av lämplig data om verksamheternas omfattning, kunna användas för att belysa vilken betydelse aktörer från de fyra olika samhällssektorerna har inom den svenska välfärdsproduktionen när det gäller vård och omsorg samtidigt som detta skapar ett analytiskt raster för att bättre kunna följa utvecklingen och spåra trender och effekter.

I vårt arbete med denna rapport har vi fått ovärderlig hjälp från ett antal personer som vi redan här vill passa på att tacka. Under hela processen har vi samarbetat och bollat idéer med en referensgrupp sammansatt av personer från Sveriges Kommuner och Landsting, Lena Svensson och Hans Ekholm, samt från Socialstyrelsen, Hans Mattsson och Kristina Stig. Under projektets gång har vi även haft tillfälle att bjuda in till två något större seminarier där vi fått möjlighet att få ytterligare information och konstruktiv kritik från en bredare grupp. Den 26 januari 2006 bjöd vi in till ett diskussionsseminarium vid

Handelshögskolan i Stockholm. Förutom författarna och den tidigare nämnda referensgruppen närvarade från Statistiska Centralbyrån Mattias Björling, Ingegerd Berggren och Marie Glanzelius, från Sveriges Kommuner och Landsting kom Lena Bäckström och Ulla Åhs. Vidare var även Berndt Lindholm från Folkrorelseutredningen och Justitiedepartementet, Lars Pettersson från FAMNA (riksorganisationen för vård och omsorg utan vinstsyfte) samt Lars Svedberg från Sköndalsinstitutet vid Ersta Sköndal högskola närvarande. Den 21 juni 2006 hade vi ytterligare ett seminarium, denna gång vid Sveriges Kommuner och Landsting. Vid detta tillfälle deltog förutom författarna och referensgruppen också Clas Olsson, Lennart Hansson och Cecilia Berglin från Sveriges Kommuner och Landsting samt Håkan Ceder och Stina Törnell Sandberg från Socialstyrelsen. Tack också till Jan Ström vid IDEELL ARENA för genomläsning och kommentarer i slutskedet. Vi vill än en gång understryka vår tacksamhet för att vi fått tillfälle att ta del av dessa personers erfarenheter och tankar kring detta projekt.

Samtidigt som vi har haft förmånen att kunna dra på den kompetens och de erfarenheter som ovan nämnda personer besitter och att med dem kunna diskutera olika former av problem och idéer har vi stått helt fria i vårt analysarbete när det gäller val av metoder och angreppssätt samt de slutsatser och formuleringar ni finner i denna rapport. Ingen annan än vi bär ansvaret för de slutsatser och eventuella felaktigheter som kan förekomma.

Projektets vetenskapliga förankring och mål

Projektet ingår som tidigare beskrivits i ett större forskningsprogram på EFI vid Handelshögskolan i Stockholm. Forskningsprogrammet syftar bland annat till att analysera och förstå

det civila samhällets organisationers ekonomi, organisering och ledning samt att studera organisationernas funktion och roll i samhället. I flera tidigare texter som arbetats fram inom programmet har forskarna visat på brister i den tillgängliga statistiken gällande ideella organisationerna och argumenterat för nödvändigheten av förbättringar på området (se t ex Wijkström 1995; Lundström och Wijkström 1997; Wijkström och Lundström 2002; Wijkström och Einarsson 2004; Wijkström och Einarsson 2006). De mer teoretiska diskussionerna i denna rapport, främst angående sfärer, sektorer och välfärdsstatsregimer, bygger även till stor del vidare på texter som återfinns bland forskningsprogrammets publikationer (se främst Söderholm och Wijkström 2002; Wijkström och Lundström 2002).

Ett andra mål med denna rapport är att mejsla fram en mer generell modell för aktörer i samhället som också kan användas för att ta fram kunskap om samhällssektorernas betydelse och samspelet mellan organisationer från olika sfärer i samhället inom olika verksamhetsfält. I detta arbete blir fältet vård och omsorg det empiriska exempel vi använder oss av vid utformningen och testet av den resulterande analysmodellen. Förutom att ge en analytisk och teoretisk grund för vidareutveckling av befintlig statistik ska denna tankemässiga modell även kunna ligga till grund för fortsatta och fördjupade teoretiska studier inom ramen för forskningsprogrammet vid Handelshögskolan i Stockholm.

Några tidigare översyner

Redan tidigare har ett antal översyner av statistiken inom vård- och omsorgsområdet och av den mer övergripande ekonomiska statistiken genomförts. Ett bra och sammanfattande exempel är den offentliga utredningen *Behovet av ekonomisk statistik* (SOU 2001:34). I denna utredning påpekas ett antal svagheter i den

statistik som idag behandlar den svenska vården och omsorgen. Ett exempel på kommentarer som där lyfts fram är att stat, kommun och landsting har olika bokföringssystem. För verksamheter som kommuner och landsting lagt ut (exempelvis entreprenader) på icke offentliga aktörer saknas det till exempel uppgifter om arbetade timmar och löner vilket gör att man inte kan mäta produktiviteten i dessa verksamheter. Uppgifter om denna sorts "offentliga" tjänster som utförs och finansieras helt utanför den offentliga sektorn saknas också i stor utsträckning. Som exempel på detta nämns privata hem för äldre där patienten eller kunden betalar hela kostnaden själv. Det påpekas också i utredningen att det inte finns uppgifter om hur mycket som betalas för icke-offentlig sjukvård då denna både kan finansieras via olika försäkringslösningar och genom att patienten själv står för hela eller delar av kostnaden. Ett par av kommentarerna berör även att frivilligt och oavlönat arbete inom vård och omsorg inte redovisas, vilket kan ge en snedvriden bild främst i internationella jämförelser med länder med andra kulturer och välfärdssystem men här måste också problemet med att betydande resurser i form av ideellt arbete och olika former av gåvor och donationer inte tas med i analyserna.

Ett annat bra exempel är rapporten *Skola, vård och omsorg i privat regi. En sammanställning av statistik* som på ett förtjänstfullt sätt försöker kartlägga de pågående förändringarna inom välfärdsproduktionen (SCB 2004a). Genom att sammanställa information från en mängd olika datakällor lyckas man beskriva detta förlopp djupare än vad som är möjligt i den officiella statistiken. Då rapporten i stort bygger på samma underliggande statistikkällor som den officiella statistiken, begränsas dock användbarheten ur det perspektiv vi avser att lyfta fram i denna rapport.

De största luckorna som vi, liksom flera av dessa tidigare utredningar, har identifierat i den relevanta statistiken gäller betydelsen av ideella och idéburna verksamheter samt stora delar av den verksamhet inom vård och omsorg som inte finansieras via den offentliga sektorn. Som exemplet SOU 2001:34 visade så diskuteras relativt ofta betydelsen av icke offentlig produktion av vård och omsorg, dock utan att explicit kunna göra skillnad på å ena sidan vinstdrivande företag och å andra sidan ideella och idéburna aktörer. Denna rapport är dock inte den första där detta problem uppmärksammas. Under mer än ett decennium har frågor om detta tagits upp av olika intressenter och diskuterats från olika utgångspunkter, mer eller mindre parallellt.

I Ds 1995:30 föreslog vidare utredaren Erik Amnå att en ny statistisk databas för ideella och idéburna organisationer skulle skapas i enlighet med ett förslag av Filip Wijkström (1995) som publicerades i en bilaga till samma skrift. Man argumenterade för att denna databas av kvalitets- såväl som kontinuitetsskäl i första hand skulle byggas upp och administreras av SCB. Databasen föreslogs exempelvis innehålla uppgifter om utbredning, branschfördelning, omsättning samt antal anställda i ideella och idéburna organisationer. Tänkta användargrupper för databasen var journalister, utredare och forskare men också beslutsfattare inom både den offentliga sektorn och i de ideella organisationerna. Det nyskapande i detta förslag var att man valde att frångå det klassifikationssystem, SNI 92 (SCB 1992) som användes av SCB, främst inom nationalräkenskaperna i vilket stora delar av den verksamhet som bedrivs i ideell regi osynliggörs eller förvanskas. Istället för att behandla de ideella organisationerna som en restpost skulle de istället få en positiv definition samt ett klassifikationssystem anpassat efter sektorns mångfald av olika verksamheter.

Som förslag på alternativ definition och ett annat klassifikationssystem togs det internationella system som används av de

forskargrupper som samarbetar inom The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Vikten av att anpassa ett sådant internationellt system till den svenska kontexten påpekades också särskilt. Förslagen innebar även att det på sikt skulle bli möjligt att samla in ytterligare viktig och intressant information gällande de ideella organisationernas situation. Som exempel på viktiga variabler är omfattningen av det ideella arbetet samt volymen på gåvor och donationer. En aktuell avhandling som bland annat visar på svårigheterna att utifrån dagens datakällor analysera individers givande till ideella organisationer presenterades av Anna Breman (2006).

Mot bakgrund av förslagen i Ds-rapporten bildade SCB en projektgrupp för att utveckla ett förslag till hur en databas skulle kunna byggas upp med information över organisationer och föreningar samt medborgarnas deltagande i föreningsaktiviteter. Detta arbete fångades även upp av regeringens arbetsgrupp för social ekonomi som lämnade sin slutrapport 1999. Parallellt med detta fick SCB efter en ansökan till Kulturdepartementet ett uppdrag att utföra en förstudie inför en eventuell uppbyggnad av en databas. Detta arbete skulle bedrivas i nära samarbete med en användargrupp vars arbete finansierades av medel från Riksbankens Jubileumsfond. Under 1999 genomfördes en serie möten med användargruppen ledda av Wijkström vid Handelshögskolan i Stockholm. Första fasen av denna förstudie utmynnade i ett förslag till en databas bestående av två separata delar. Den ena skulle byggas upp från ett organisationsperspektiv medan den andra skulle ha ett individperspektiv.

Under år 2000 ändrade SCB inriktning på förstudien angående uppbyggnad av en databas över den sociala ekonomin. Regeringen biföll en framställan från SCB om att omdisponera vissa ekonomiska medel. Den nya inriktningen innebar att SCB skulle ansluta sig till The Johns Hopkins Comparative Non-

profit Sector Project förslag för att utveckla satelliträkenskaper till nationalräkenskaperna. Detta internationella statistik- och klassifikationssystem var detsamma som föreslogs i Ds 1995:30 och senare antagits som rekommendation av FN:s statistikorgan. Det är även detta system som vi i denna rapport föreslår som komplement till den befintliga officiella statistiken i Sverige. SCB:s deltagande i denna fas i det internationella projektet syftade till att testa systemet under svenska förhållanden samtidigt som man kunde ge förslag till ändringar av standarden. Förhoppningen med projektet var också att det skulle ge en preliminär bild av förhållandena i den svenska ideella sektorn. Under 2001 lämnade SCB och statistikmyndigheterna i flera andra länder sina kommentarer och 2003 publicerade FN en handbok för att föra in den icke-vinstdrivande sektorn i nationalräkenskaperna (United Nations 2003).

Internationellt har detta system använts av olika forskare som samarbetar inom The Johns Hopkins Comparative Non-profit Project och allt fler andra aktörer ansluter sig. Data har genom detta projekt presenterats för närmare 40 länder runt om i hela världen. I Sveriges närområde kan nämnas studier i Norge (Sivesind, Lorentzen, Selle m fl. 2002), Finland (Helander och Sundback 1998) och i Danmark (Boje, Fridberg och Ibsen 2006; Boje och Ibsen 2006). De svenska förhållandena för den ideella sektorn under tidigt 1990- och tidigt 2000-tal har presenterats i ett antal publikationer (se t ex Lundström och Wijkström 1997; Wijkström och Lundström 2002, Wijkström och Einarsson 2006). I en rapport sprungen ur ett samarbete med Riksbankens Jubileumsfond har även det svenska stiftelseväsendet analyserats mer ingående med hjälp av dessa klassifikationssystem (Wijkström och Einarsson 2004).

Bland andra pågående samt tidigare utredningar och projekt som på olika sätt syftat till att på olika sätt förbättra informations- eller statistiktillgången med relevans för denna studie kan nämnas Patientdatautredningen (Dir. 2003:42) samt InfoVU

(se t ex Socialstyrelsen 2005a). I mars 2005 tillsattes även en nationell ledningsgrupp för IT i vård och omsorg med representanter från Socialdepartementet, Sveriges Kommuner och Landsting, Socialstyrelsen, Läkemedelsverket, Apoteket AB och Carelink. Denna ledningsgrupp utarbetade en nationell IT-strategi för vård och omsorg som publicerades i en skrivelse från regeringen (Skr. 2005/06:139). Vid sidan av dessa tre exempel går det att finna ett flertal andra som initierats och genomförts av olika intressenter inom vård och omsorgsfältet. Många av de förslag som lagts fram i dessa olika utredningar skulle kunna förbättra informationsförsörjningen och därmed även möjligheterna att skapa bättre statistik. Då syftet med dessa utredningar primärt inte är eller har varit att utveckla statistiksystemen ur vårt aktuella perspektiv tar de dock inte särskilt upp problematiken med att skilja på privat vinstdrivande verksamheter och ideella verksamheter.

Kapitel 2

VERKSAMHETER, FUNKTIONER OCH SEKTORER I ETT SAMHÄLLE

I arbetet med att bygga upp den generella modellen bygger vi vidare på tidigare arbete. Särskilt använder vi oss av resonemang om sfärer och sektorer i samhället (Wijkström och Lundström 2002) och tre funktioner som en institutionell aktör kan ha inom ett visst verksamhetsfält (Söderholm och Wijkström 2002). Vidare använder vi oss av ICNPO³ som klassifikationssystem för att sortera ideella och idéburna organisationer utifrån deras verksamheter (se t ex Lundström och Wijkström 1997; Wijkström och Lundström 2002; United Nations 2003).

Verksamhetsfält – en bakgrund

Aktörer, till exempel olika organisationer, kan vara verksamma inom skilda verksamhetsfält. Ett företag återfinns kanske inom restaurangbranschen eller skogsindustrin, en offentlig organisation bedriver förskoleverksamhet eller sjukvård medan en ideell organisation också kan återfinnas inom sjukvårdsfältet

³ International Classification of Non-Profit Organizations, ett internationellt klassifikationssystem för ideella organisationer som utarbetats inom The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. Se vidare i kapitel 5.

medan en annan bedriver fotbollsverksamhet på elitnivå. Det finns i det närmaste en oändlig mängd olika verksamheter en aktör skulle kunna ägna sig åt. Det finns därför också olika system för att ordna och klassificera verksamheter. Det system som i Sverige oftast används för organisationer är SNI 2002⁴ (SCB 2003a). SNI utvecklades ursprungligen främst med tanke på varuproducerande vinstdrivande aktörer men har i de senare revisionerna fått allt bättre täckning även för tjänsteproducerande verksamheter. För den mångfald av verksamheter som ryms inom den ideella sektorn finns framförallt det internationella klassifikationssystemet ICNPO som presenteras närmare i avsnittet Verksamheter i kapitel 5. ICNPO skapades ursprungligen med SNI som bas men har utvecklats och förändrats för att på ett bättre sätt avbilda den ideella sektorn.

Funktioner

Inom ett verksamhetsfält, som i det här fallet vård och omsorg, finns vanligtvis tre grundläggande funktioner som måste utföras. Vid sidan av den regelrätta produktionen så måste tjänsten eller varan finansieras på något sätt samtidigt som det krävs en regleringsfunktion som ställer upp ramar kring utförandet och bestämmer såväl vad som görs, hur mycket som skall göras samt hur detta skall göras.

⁴ Standard för svensk näringsgrensindelning. SNI 2002 bygger på EU:s näringsgrensstandard NACE Rev 1.1 och FN:s standard för nationalräkenskaper, SNA. Ett pågående arbete med NACE Rev 2 föranleder även SNI 2007 som enligt plan skall införas i Sverige under 2008.

Produktion

Det man kanske först tänker på när man ska analysera en verksamhet är själva produktionen eller tillverkningen till exempel av den aktuella varan eller tjänsten. Inom fältet vård och omsorg kan detta handla om allt från att utföra kranskärlsoperationer till att en familj tar hand om socialt utsatta barn, men också mer perifera verksamheter som att både städningen och den ekonomiska redovisningen måste fungera på en vårdinrättning. Då man studerar olika statistiksystem ser man också att de ofta är uppbyggda just för att fånga storleken på produktionen, dessutom oftast mätt i kostnader.

I det svenska systemet har vi traditionellt sett det som naturligt att sådana verksamheter inom vård, skola och omsorg utförs i offentlig regi. Idag är det dock inte alls ovanligt att andra aktörer såsom familjer, vinstdrivande företag eller ideella och idéburna organisationer utför delar av dessa uppgifter. Capió S:t Göran är kanske det mest kända exemplet på ett svenskt företag inom en vinstdrivande koncern som bedriver sjukhusvård. Även Svenska Röda Korset och den ideella föreningen Sophiahemmet bedriver sjukhusvård genom i fallet med Röda Korset en stiftelse och i Sophiahemmets fall genom ett delägt aktiebolag. Här märker vi även intressanta organisationer som Ersta Diakoni, Vidarkliniken, Bräcke Diakoni och Stiftelsen Stora Sköndal men också det omfattande system av kvinnojourer respektive föräldrakooperativa förskolor som idag existerar är exempel som är värda att lyfta fram. Inom den sociala omsorgen både för vuxna och barn finns det såväl offentliga organisationer, vinstdrivande företag och ideella organisationer samtidigt som det är det vanligt att familjer tar emot personer för vård och boende.

Finansiering

För att en aktivitet (t ex produktionen av en vara eller tjänst) ska kunna genomföras krävs att resurser för utförandet på något sätt genereras. Detta behöver dock inte nödvändigtvis alltid ske genom monetära medel som pengar. I ideella och idéburna organisationer är det till exempel vanligt att delar av resursbasen består av det ideella arbete som utan ersättning utförs av medlemmar och volontärer. Även inom den offentliga vården och omsorgen utförs delar av verksamheten av obetalda volontärer. Gåvor i form av pengar eller andra typer av resurser, medlemsavgifter och sponsring är i vissa organisationer också viktiga finansieringskällor. När det gäller finansieringen av välfärdstjänster kommer i Sverige större delen från den offentliga sektorn och i slutändan därmed från skattebetalarna. Andra finansieringsformer finns dock till exempel i form av det som individen bekostar själv, får från arbetsgivare, försäkringsersättningar eller genom ekonomiskt stöd från olika typer av ideella organisationer, exempelvis från stiftelser. Hur stor betydelse detta har är dock svårt att bedöma då statistiksystemen i första hand är uppbyggda för att mäta de offentliga utgifterna.

Reglering

Reglering av verksamheter inom vård och omsorg handlar inte bara om de olika nationella lagar och internationella regler som i slutändan styr olika verksamheter. För att förstå hela regleringssystemet måste man se på alla de aktörer som engagerar sig kring utformningen av dessa regler, allt från regering, riksdag, officiella remissinstanser som Socialstyrelsen och stora folkrörelser till små informella lobbygrupper och militanta aktivister som till exempel delar av antiabortrörelsen i USA (jmf begreppet governance). Men det kan också handla om hur stora och betydande internationella organisationer som FN, katolska

kyrkan, EU eller olika vetenskapliga sammanslutningar beslutar om olika principer eller regler för vad som är lämpligt och hur detta bör utföras (se t ex Boli och Thomas 1999; Svedberg Nilsson, Henning och Fernler 2005).

I Sverige har aktörer inom det civila samhället spelat en avgörande roll på flera områden genom den röst- eller lobbyfunktion de har haft. Tydliga exempel är aktörer inom arbetsmarknaden, jordbruket, alkohol-, näringslivs-, miljöpolitik och handikappomsorgen (se t ex Hermansson 1993; Lewin 1992; Rothstein 1992). Röstfunktionen kan grovt sett antingen utövas av organisationer som agerar som företrädare för andra intressen eller för andra grupper av människor än de som äger, leder och kontrollerar organisationen. Det vill säga för någon annan grupp av människor eller för en frågeställning eller upplevt problem som går utöver den enskilda medlemmens direkta situation och intressen (t ex Svenska Röda Korset, Läkare Utan Gränser, Naturskyddsföreningen, Stockholms Stadsmission eller BRIS). Röstfunktionen kan även utövas av organisationer som i huvudsak ägs och kontrolleras av den grupp av människor som själva är direkt berörda, som till exempel inom fackföreningsrörelsen, de flesta handikapp- och patientorganisationer eller Hyresgästernas Riksförbund.

Samhällssektorer

Ett sätt att rama in och förstå organisatoriska fenomen i ett fält är utifrån en förståelse av att samhällets organisationer hör hemma i olika institutionella sfärer, domäner eller sektorer. I en sådan institutionell analys låter vi den grundläggande rationaliteten eller logiken hos aktörerna ligga i fokus och utgöra den övergripande förståelseramen (se t ex Ahrne 1994; Lundström och Wijkström 1997; Sjöstrand 1985; Zetterberg 1995).

I denna rapport arbetar vi med en enkel, idealtypisk förståelse av samhället som bestående av fyra kompletterande sfärer av organisatoriska fenomen. Dels har vi en samhällssfär som vi förenklat kan kalla "den (national)statliga sfären", och som grovt sett omfattar statliga och kommunala institutioner som myndigheter, verk, kommuner, landsting och andra förvaltningskonstruktioner. Dessa är alla viktiga element i det geografiska nationalstatliga projektet; ett projekt ur vilket aktörerna erhåller sitt grundläggande existensberättigande, och som de också bidrar till att helst upprätthålla genom sina aktiviteter. Relationen mellan dessa institutioner och människorna i samhället uttrycks på ett övergripande plan i termer av medborgarskap, vilket är ett centralt fundament som nationalstaten vilar på (se t ex SOU 1999:77).

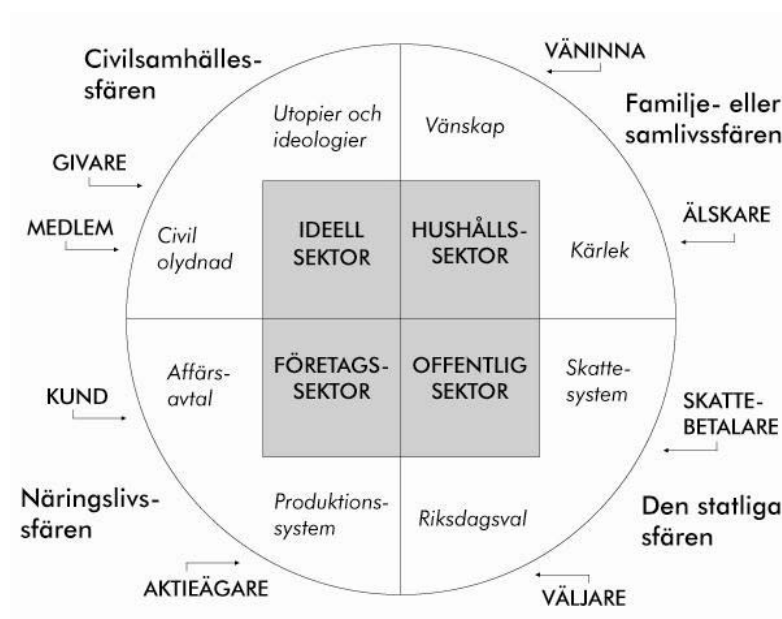
Den andra sfären i denna modell av samhället är "näringslivssfären" som består av de institutionella aktörer som kallas företag, och ofta har formen firma, bolag eller koncern. Denna domän kallas ibland slarvigt för "marknaden" i en sammanblandning av den idealtypiska institutionella samhällssfär som omfattar dessa aktörer med den arena där de ofta uppträder. På samma sätt kan vissa delar av den nationalstatliga sfärens aktörer ibland kallas för "det politiska livet" (eller politiken), men båda dessa sfärens aktörer kan givetvis agera på vilken som helst av dessa två huvudarenor i samhället. Näringslivssfären har inte samma starka geografiska koppling som den statliga sfärens aktörer, och dess aktörer relaterar till människor genom två huvudsakliga konstruktioner – konsumenten respektive ägaren.

En tredje viktig domän i ett samhälle kan vi benämna "familjesfären". Den består i huvudsak av institutionella aktörer som familjer och släkter och bygger på släkt- eller klanmässiga relationer mellan människorna och aktörerna (se t ex Sjöstrand 1985; Ahrne 1994), istället för en nationalstatlig (geografisk)

relation eller en näringslivsrelation. Människor i detta familjesammanhang är i huvudsak familje- eller släktmedlemmar, men ibland sker en sammanblandning med "hushållet" eller "hemmet" som är en av de allra viktigaste arenorna för dessa aktörer att utveckla dimensionen familjemedlem. Företag som ägs inom en familj skulle även i vissa fall kunna tänkas sorteras in i denna sektor om det primära inte är att enbart generera vinst (se t ex Karlsson Stider 2000; Emling 2000).

Den fjärde och kompletterande samhällssfären väljer vi att på en analytisk nivå kalla för "civilsamhällessfären". Denna samhällssfär, och de aktörer som vi vill lyfta fram med detta begrepp, har under de senaste två decennierna upplevt något av en renässans inom såväl den offentliga debatten som inom samhällsvetenskaperna (för några svenska bidrag se bl a Amnå 1995; Antman 1993; Berg och Jonsson 1991; Lundström och Wijkström 1997; Meeuwisse 1999; Micheletti 1994; SOU 1999:84; Trägårdh 1995; Wijkström 1998, 1999, 2001; Zetterberg 1995). De aktörer som har sin huvudsakliga hemvist i denna sfär har ofta tagit den juridiska formen stiftelse eller förening, och brukar kallas för folkrörelse, fond, förbund, federation, institut, sällskap och så vidare. En relation som många människor har till aktörer i denna sfär är det formella medlemskapet (se t ex Ahrne 1994; Hvenmark 2003), men andra relationer till aktören är också tänkbara. Det kan handla om människor som är givare av pengar eller tid och som arbetar ideellt utan att för den skull vara formella medlemmar (Lundström och Wijkström 1997; Olsson, Jeppsson Grassman och Svedberg 2006; Wijkström och Einarsson 2006).

Figur 1: Samhällets sfärer och sektorer samt människors relationer till dessa

Källa: Wijkström och Lundström 2002; Wijkström och Einarsson 2006

I den forskning som rör olika fält eller specifika frågor har organisationer ur det civila samhället även tidigare varit föremål för analys (jfr t ex folkrörelseforskningen, idrotten, miljöpolitiken, det drogpolitiska området). Först under 1990-talet kom man dock i Sverige att i allt större utsträckning tala om, och studera dessa organisationer samlat som en speciell sfär i samhället. Begrepp som ideell sektor, social ekonomi eller civilt samhälle började användas för att ringa in fenomen som det inte tidigare funnit plats för i en och samma analys. På ett liknande sätt som vi tidigare hade förstått existensen av en

”offentlig sektor” och ett ”näringsliv” lades nu grunden till ett samtal som gick ut på att förstå även denna grupp av organisationer och fenomen som en på något sätt sammanhållen, och åtminstone på ett rudimentärt plan enhetlig sfär i samhället.

Att organisationerna i det civila samhället allt mer inom forskningen lyfts fram som en egen sektor har dock än så länge inte lämnat några mer bestående avtryck i den svenska officiella statistiken. På grund av de stora skillnader som finns mellan olika ideella organisationer i både verksamhet och form höjs ibland röster som menar att det inte är meningsfullt att tala om en ideell sektor eller en civilsamhällessfär på detta sätt. Det är, menar man ibland, svårt att avgränsa dessa aktörer från andra aktörer inom övriga samhällssfärer och samtidigt kunna göra meningsfulla generaliseringar mellan olika aktörer inom det civila samhället. Likheterna mellan olika aktörer inom samma verksamhetsfält skulle i denna typ av resonemang vara så stort att det inte är meningsfullt att analysera aktörerna utifrån vilken sektor de tillhör. Exempelvis skulle den relativt stora likheten mellan sjukhus från olika sektorer alltså göra det meningslöst att försöka se likheter mellan aktörer som tillhör olika samhällssektorer. Denna argumentation bygger på den mångfald av verksamheter som ryms inom det civila samhället.

Detta är dock inte något som skiljer det civila samhället från den offentliga sfären eller näringslivssfären. Den offentliga sektorn rymmer allt från kommunala förskolor till militära regementen och biståndsorganisationen Sida. Trots detta talar vi ändå om den offentliga sektorn och nationalstatens verksamhet som organiserad och driven utifrån en särskild logik. Med samma tankesätt ingår korvkiosken runt hörnet i vår allmänna förståelse av vad företagssektorn innefattar, tillsammans med internationella franschisebaserade organisationer som McDonald's och svenska börsjättar som Ericsson.

Regimer för välfärdsområdet

När det gäller organiseringen av den svenska välfärden återfin-
ner vi den helt dominerande andelen aktörer inom ramen för
den (national)statliga samhällssfären och därmed den offentliga
sektorn. Denna grupp av aktörer – på systemnivå omväxlande
refererade till som "välfärdsstaten", "den offentliga sektorn"
eller "statsapparaten" – har inte bara i Sverige utan inom en
stor del av den industrialiserade världen kommit att bära det
huvudsakliga ansvaret för vård, skola och omsorg. Detta även
om graden av inflytande, till exempel när det gäller reglering,
finansiering eller produktionen, skiljer sig åt mellan länder
beroende på vad som har kommit att kallas välfärdsstats-
regimer (Esping-Andersen 1990; Goodin, Headey, Muffels m fl
1999).

Ett sätt att förstå hur ett samhälle baserat på en nationalstat
är organiserat är att på samhällsnivå tänka sig förekomsten av
en övergripande, universell systemregim. Man kan sedan för
olika delar av samhället arbeta med ett antal mer specifika
regimer på fältnivå. Dessa två nivåer utgör tillsammans den
institutionella miljö som en given aktör har att relatera till inom
ramen för nationalstaten. I sin inflytelserika bok om välfärds-
statsregimer väljer Esping-Andersen (1990) att kortfattat defi-
niera de olika regimtyper i sin analys som den liberala, den
konservativa respektive den social-demokratiska.

En systemregim för ett samhälle är alltså – grovt uttryckt –
den uppsättning av övergripande principer, regler, normer och
beslutsprocesser som samhället som helhet tycks enas kring,
och till vilka olika aktörer i nationalstaten har att förhålla sig. På
olika fält i samhället har aktörerna sedan möjlighet att – inom
ramen för systemregimen – utveckla mer specifika fältregimer.
En fältregim kan tänkas växa fram och utvecklas i ett växelspel
mellan nationalstatens övergripande systemregim och andra
aktörer på det aktuella fältet, till exempel de dominerande pro-

ducenterna, inflytelserika grupper av användare eller brukare, kunder eller klienter, särskilt starka professioner och så vidare. En fältregim är relativt stabil över tid, och den bär också på antaganden om hur världen är beskaffad och fungerar. Det finns inom ramen för en fältregim vidare ett taget-för-givet sätt, eller ett antal accepterade standardprocedurer för hur saker och ting görs, och aktörerna på ett fält befinner sig i ett ömsesidigt beroende av varandra. En specifik fältregim innehåller även antaganden om hur den institutionella mixen av aktörer från olika sfärer i samhället bör se ut på det aktuella fältet (Söderholm och Wijkström 2002).

Enskilda aktörer behöver inte internt omfatta eller genomsyrras av vare sig systemregimen eller fältregimen för det specifika fält där de är verksamma. De kan istället basera sin verksamhet på någon annan form av värdesystem eller ideologiska principer – men de är tvungna att förhålla sig till den existerande fältregimen för att kunna överleva och fortsätta sin verksamhet (Smith och Lipsky 1993). Ett fälts grundläggande regimen kan alltså förändras dels av en förändrad interaktion och balans mellan de existerande aktörerna på fältet (eller genom tillkommande aktörer), dels av att nationalstatens övergripande systemregim förändras, vilket leder till nya förutsättningar för till exempel fältets aktörer.

Med dessa begrepp kan man säga att såväl den svenska systemregimen som specifika fältregimer länge tycks ha varit relativt stabila, kanske speciellt inom välfärdsstatens kärnområden såsom vård, skola och omsorg. I ett antal fält har dock situationen förändrats under 1980-talet samt 1990-talet, och det verkar som om en viktig drivkraft till dessa förändringar på fältregimnivå beror på förändringar på systemregimnivå. Två av de viktigaste processerna på denna nivå av det svenska samhället är den pågående omprövningen av nationalstatens roll och omfång samt expansionen av en kontraktskultur som i allt högre grad har börjat tillämpas inte bara i näringslivssfären

utan också i den statliga sfären och, i förlängningen, även i civilsamhällessfären. Utvecklingen i Sverige är parallell med den som redan registrerats utomlands, och handlar om (1) en principiell omprövning av institutionella arrangemang (mixen av institutionella aktörer) på övergripande samhällsnivå som dessutom löper parallellt med (2) grundläggande förändringar av relationerna mellan olika typer av institutionella aktörer i samhället (se t ex Blomqvist och Rothstein 2001; Denvall 1997; Hansson och Wijkström 2001; Johansson 2001; Lundström och Wijkström 1997; Pettersson 2001; Söderström och Lundbäck 2000).

I såväl USA som delar av Europa har den institutionella miljön under 1980- och 1990-talet kommit att förändras kraftigt inom områden som vård, skola och omsorg. I ett antal aktuella studier och analyser har denna typ av förändringar även uppmärksamats i Sverige (se t ex Blomqvist och Rothstein 2001; Pettersson 2001; SOU 2001:52; Söderström och Lundbäck 2000). I regel har dessa analyser dock utgått från en förenklad, polariserad bild av samhället med två poler – ofta uttryckt i enkla begreppspar som: offentligt-privat, stat-näringsliv, politik-marknad. Vissa studier använder en alternativ konstruktion där en tredje sfär arbetas in – familjen. Bland andra Esping-Andersen (1990) menar till exempel att allt eftersom vi studerar internationell variation när det gäller sociala rättigheter och olika välfärdsstaters stratifiering kommer vi att finna kvalitativt olika arrangemang mellan stat, marknad och familj.

Oavsett vilken av de ovanstående två grundläggande modellerna man väljer, förmår dock författarna i sina analyser ofta inte att urskilja civilsamhällets aktörer som en separat kategori. Denna distinktion saknas även helt i till exempel Konkurrensrådets betänkande: *Konkurrens på lika villkor, mellan offentlig och privat sektor* (SOU 2000:117), detta trots att Konkurrensrådets arbete i högsta grad i sig självt är del i den förändring mot mer

marknadsbaserade lösningar i samhället och den "recommodification" av välfärden som tycks vara på gång även i Sverige, för att fortsätta samtalet med termer lånade från Esping-Andersen (1990).

Analys av idealtyper

Det existerar inga knivskarpa gränser mellan vilken eller vilka funktioner som en aktör uppfyller i samhället. På samma sätt kan en aktör bedriva verksamhet inom olika fält. Det är inte heller alltid klart i vilket sammanhang aktiviteterna primärt bör förstås. I många fall finns det ett utrymme för tolkningar, mycket beroende på vilket perspektiv man anlägger.

En och samma aktör kan alltså samtidigt fylla flera roller eller funktioner i samhället. Till exempel kan man se att Synskadades Riksförbund (SRF) både har varit en betydelsefull aktör i det socialpolitiska fältet och en viktig kraft när det gäller att stärka och utveckla synskadades självbild och identitet i Sverige. På ett liknande sätt kan organisationen IOGT-NTO ses som en viktig opinionsbildare på det drogpolitiska området samtidigt som organisationen också är vårdproducent genom sina rehabiliteringshem. Ytterligare ett exempel på en organisation som arbetar gränsöverskridande är Cancerfonden som själva arbetar med opinionsbildning samtidigt som de är den största finansiären av cancerforskning i Sverige.

Vid sidan av olika funktioner i olika fält är det också svårt att tala om aktörer i en speciell sektor eller sfär utifrån en föreställning om renodlade sektors- eller sfärskaraktärer. Delvis beror detta på att aktörerna interagerar med aktörer från andra delar av samhället, och därmed bär med sig drag även från de logiker eller rationaliteter som vi finner i dessa andra sfärer eller sektorer (Sjöstrand 1985). Även detta är ett problem oav-

sett om vi pratar om den (national)statliga sfären, det civila samhället eller en separat näringslivssfär.

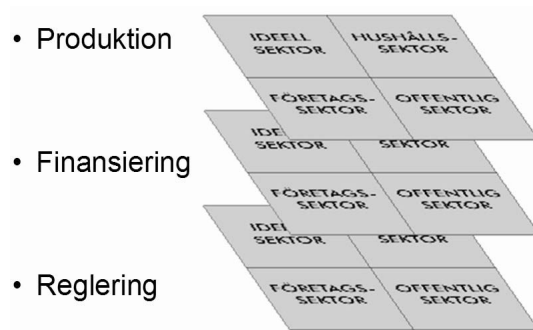
Dessa teoretiska avbildningar av verkligheten måste alltså ses som idealtypiska konstruktioner som inte nödvändigtvis har några direkta motsvarigheter bland verklighetens aktörer. Detta gör dock inte idealtypernas värde mindre. De är i allra högsta grad fruktbara som modell eller lins då vi betraktar verkligheten och försöker göra denna mer hanterbar såsom i nästkommande kapitel där vi utnyttjar dessa idealtypiska indelningar för att bygga upp en modell som kan hjälpa oss att förstå strukturen i ett verksamhetsfält såsom vård och omsorg.

Kapitel 3

EN ANALYSMODELL

I detta kapitel sammanför vi de fyra samhällssektorerna som har presenterats hittills med de tre funktionerna för organisationer som också har diskuterats till en mer generell analysmodell som kan användas oavsett vilken typ av verksamhetsfält man ämnar studera. Vi har sett att en aktör kan utföra en (eller fler) av tre skilda funktioner inom ett verksamhetsfält – produktion, finansiering eller reglering. Aktören återfinns dessutom inom en av de fyra samhällssektorerna företagssektor, offentlig sektor, hushållssektor och ideell sektor. För att illustrera detta tar vi i figur 2 den fyrfältade matrisen med olika samhällssektorer från figur 1 och kopplar samman denna med de tre olika funktionerna.

Figur 2: Analysmodell – tre funktioner och fyra sektorer

En sak som tydliggörs i figur 2 är att aktörer från olika sektorer kan ha olika roller inom ett och samma verksamhetsfält och till och med vara inblandade i genomförandet av samma aktivitet fast på olika "nivåer". En behandling som utförs (produceras) på den idéburna Vidarkliniken eller Stiftelsen Stora Sköndal skulle kunna vara finansierad av en vinstdrivande organisation såsom patientens arbetsgivare eller försäkringsbolag medan regelverket kring själva behandlingen ställts upp av offentliga organ.

Trots att denna modell kan vara till god hjälp vid konceptuell analys av denna typ av "kedjor" så kan den vara problematisk att arbeta med då man vill presentera mer övergripande statistik över ett helt verksamhetsområde. För att göra detta i en mer överskådlig form så kan man lämpligtvis omvandla den tredimensionella modellen till en tvådimensionell matris som i figur 3.⁵ I denna figur har vi även valt att antyda att det främst för framtiden kan vara lämpligt att göra det möjligt att även spåra internationella aktörers inflytande på de tre funktionerna. Det kan även tänkas att det kan bli aktuellt att skilja på olika samhällssektors inflytande även i den internationella dimensionen. Figuren visar dessutom exempel på vilka typer av verksamheter och aktiviteter som kan tänkas pågå i de olika fälten.

⁵ Uddhammar (1999) har tidigare presenterat en i vissa avseenden liknande tankefigur.

Figur 3: Förenklad modell med exempel på ingående verksamheter och aktiviteter

	REGLERING	FINANSIERING	PRODUKTION
Offentlig sektor	lagstiftaren och offentlig sektor skapar regler för offentlig såväl som privat vård och omsorg	offentlig sektor finansierar vård och omsorg med hjälp av skatteintäkter	offentlig sektor som bedriver verksamhet i egen regi skatte- eller privatfinansierat
Vinstdrivande sektor	vinstdrivande organisationer som bedriver lobbying för sina egna eller sina intressenters intressen	arbetsgivare och försäkringsbolag som betalar vård och omsorg för sina anställda och kunder	vinstdrivande företag som bedriver omsorg på uppdrag av offentlig sektor eller finansierat privat
Ideell sektor	vårdgivare, partier och röstorganisationer som försöker påverka regleringen av vård och omsorg	ideellt arbete samt filantropiska organisationer som finansierar vård och omsorg	ideella organisationer som bedriver vård och omsorg på uppdrag av offentlig sektor eller finansierat privat
Hushållssektor	engagerade privatpersoner som driver frågor om reglering av vård och omsorg	privatpersoner som betalar medicin och avgifter samt informell hjälp till närstående	oavlönad informell hjälp som ges till närstående
Utland	internationella influenser som påverkar sektorernas regleringsförsök eller internationella regelsystem som inom FN och EU	internationella försäkringsbolag, arbetsgivare samt filantropiska organisationer som finansierar vård i Sverige eller svenskars vård utomlands	vård och omsorg av svenskar i utlandet samt internationell vård och omsorg finansierad eller utförd av svenska filantropiska organisationer

Modellen är på denna nivå generell och man kan tänka sig att använda den för olika syften beroende på vilka kunskapsbehov man för tillfället har. Som vi exemplifierat tidigare kan man analysera vilka aktörer som på olika sätt är involverade i en specifik aktivitet. Det främsta syftet vid framtagandet av modellen var dock att få en bättre möjlighet till att på en övergripande nivå gå igenom ett antal register för att försöka se vilken betydelse aktörer från olika samhällssektorer har i den svenska välfärden. Man kan tänka sig att arbeta med flera typer av mått, med olika styrkor och svagheter, för att belysa detta. Det första som man tänker på är kanske kostnader mätt i pengar. Ett uppenbart problem med detta är hur man då skall värdera resurser som ideellt arbete och gåvor i andra former än pengar. Man kan också tänka sig olika typer av produktionsmått såsom antal behandlade patienter, operationer eller vårddygn. I det fallet kan det dessutom vara viktigt att fundera över hur jämförbara olika aktörer är i dessa avseenden. Vissa aktörer kanske endast utför vissa speciella typer av procedurer eller på något vis med högre kvalitet än andra aktörer. Ytterligare en typ av mått som kan vara intressant är hur många aktörer det finns i modellens olika fält. Detta skulle kunna användas för att spåra skillnader över tid i verksamhetsfältets organisatoriska landskap (se t ex Ahrne, Roman och Franzén 2003; Wijkström och Einarsson 2006). I en sådan analys skulle man även kunna ta med något slags mått på aktörernas storlek för att få en så bra bild som möjligt.

Kapitel 4

KLASSIFIKATIONSSYSTEM I OFFENTLIG STATISTIK

För att förstå vilka typer av uppgifter som är möjliga att ta fram ur olika statistikkällor måste man känna till de klassifikationssystem som statistiken bygger på. Det är också ofta klassifikationssystemen som måste förändras eller kompletteras om man skall kunna se något nytt i materialet och använda det i andra syften. Därför väljer vi att här relativt utförligt och i detalj presentera några av de mest väsentliga klassifikationssystem som idag används inom Sveriges officiella statistik. De flesta av de klassifikationssystem som presenteras i detta kapitel bygger på FN:s rekommendationer för uppbyggnad av nationalräkenskaper, System of National Accounts (SNA) och det europeiska national- och regionalräkenskapssystemet (ENS).

Verksamheter

I denna rapport talar vi främst om verksamheter inom hälso- och sjukvården samt den sociala omsorgen. Detta är verksamheter som i olika sammanhang definieras och avgränsas på olika sätt. Hälso- och sjukvård brukar ofta i Sverige definieras ofta utifrån första paragrafen i hälso- och sjukvårdslagen. Där avses med hälso- och sjukvård sådana åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla skador samt sjuktransporter och att ta hand om avlidna. I detta är det förstås

möjligt att tolka in en mängd olika typer av aktiviteter. Av den anledningen införs i många fall även en operationell avgränsning till då dessa aktiviteter utförs av vissa yrkesgrupper såsom exempelvis läkare och sjuksköterskor. Även inom den sociala omsorgen finns det olika typer av problem och svårigheter att finna väl fungerande avgränsningar. Då syftet med denna rapport är att bygga en konceptuell modell som på ett mer övergripande plan kan användas för att bättre förstå och producera statistik inom detta område såväl som för andra verksamhetsområden kommer vi inte att fördjupa oss i denna typ av definitioner och avgränsningar. Vi kommer istället att genomgående tala om vård och omsorg förutom i de fall klassifikationssystem eller datakällor diskuteras då vi använder deras befintliga begrepp.

En typ av verksamhet kan alltså definieras på olika sätt i olika sammanhang, vilket gör att vissa specifika hamnar innanför eller utanför i olika klassifikationssystem. Man kan även ha olika sorts utgångspunkter då man skapar ett system för verksamhetsindelning. De system vi presenterar här bygger på vilken faktisk aktivitet som utförs som i SNI. Medan de COICOP och COFOG istället bygger på det bakomliggande syftet med en viss utgift. Den utförda verksamheten kan alltså i dessa två system vara identisk medan skilda syften med verksamheten gör att de klassificeras på olika sätt.

SNI, Standard för svensk näringsgrensindelning

SNI 2002 presenteras i SCB MIS 2003:2 och är en statistisk standard för klassificering av produktionsenheter såsom företag, organisationer och arbetsställen så att de bildar näringsgrenar eller branscher (SCB 2003a). Basen för SNI finns i EU:s näringsgrensstandard NACE, Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne. NACE bygger i sin tur på ISIC, International Standard Industrial Classification

of All Economic Activities, som är den internationella näringsgrensindelningen som fastställs av FN:s statistikdivision. Nu gällande standard SNI 2002 bygger på NACE Rev 1.1 som liksom SNI 2002 började gälla år 2003. Under skrivandet av denna rapport pågår ett arbete med att revidera såväl NACE som SNI. Dessa nya standarder som kommer att benämnas NACE Rev 2 respektive SNI 2007 beräknas kunna införas i den svenska statistiken från år 2008.

SNI klassificerar primärt produktionsenheter utifrån den faktiska aktivitet som bedrivs. Det som menas med aktivitet är i detta fall själva den *process* där olika typer av insatser (råvaror, arbetskraft mm) ger upphov till ett utflöde av varor eller tjänster. Det är alltså inte syftet med verksamheten som ligger till grund för klassificeringen utan vilka aktiviteter som faktiskt utförs i produktionsenheten. Historiskt sett har SNI också sina rötter i industrisamhällets produktion vilket än idag visar sig i långt mycket mer omfattande och detaljerade klassifikationer för varuproducerande verksamheter. Den översta nivån i SNI kallas för avdelning, och de 17 avdelningarna presenteras i tabell 1.

Som en enkel illustration över att SNI ursprungligen utvecklats för industrisamhället och fortfarande belyser denna typ av verksamheter bäst, kan nämnas att avdelningen *D Tillverkning* har 14 underavdelningar och *C Utvinning av mineral* har två underavdelningar medan ingen av de andra 15 avdelningarna har några underavdelningar.

Tabell 1: Verksamhetsindelning enligt SNI 2002

A	Jordbruk, jakt och skogsbruk
B	Fiske
C	Utvinning av mineral
D	Tillverkning
E	El-, gas-, värme- och vattenförsörjning
F	Byggverksamhet
G	Partihandel och detaljhandel; reparation
H	Hotell- och restaurangverksamhet
I	Transport, magasinering och kommunikation
J	Finansiell verksamhet
K	Fastighets- och uthyrningsverksamhet, företagstjänster
L	Offentlig förvaltning och försvar; obligatorisk socialförsäkring
M	Utbildning
N	Hälsa- och sjukvård, sociala tjänster
O	Andra samhällsrelaterade och personliga tjänster
P	Hushållens verksamhet
Q	Verksamhet vid internationella organisationer, ambassader

Källa: SCB 2003a

COICOP och COFOG

Dessa två system används för att klassificera syftet med konsumtionsutgifter för hushåll (COICOP, Classification of Individual Consumption According to Purpose) och för den offentliga sektorn (COFOG, Classification of the Functions of Government) (United Nations 2000). Basen för de aktuella klassifikationssystemen är de socio-ekonomiska mål som institutionella enheter försöker uppnå genom olika typer av utgifter. Primärt mäts och klassificeras finansiella transaktioner där hushåll eller offentliga organisationer betalar för varor och tjänster av olika slag. Klassifikationssystemen kan alltså användas till att skapa statistik över de institutionella enheternas utgifter.

När det gäller offentliga organisationer kan det till exempel handla om utgifter för hälsovård, utbildning och militärt försvar medan det för hushåll kan handla om exempelvis mat, kläder och hälsovård. I tabellen nedan visas den mest generella nivån i COICOP:s respektive COFOG:s indelningar. Utöver dessa finns även två relaterade klassifikationssystem, COPNI (Classification of the Purposes of Non-Profit Institutions Serving Households) och COPP (Classification of the Outlays of Producers). Då de till sin uppbyggnad liknar COICOP och COFOG samtidigt som de inte har en framträdande roll i den Svenska officiella statistiken har vi valt att endast nämna dem här och inte gå in på dem i mer detalj.

Tabell 2: Syfte med konsumtionsutgifter enligt COICOP och COFOG

COICOP	COFOG
1 – Livsmedel och icke alkoholhaltiga drycker	1 – Allmän offentlig förvaltning
2 – Alkoholhaltiga drycker och tobak	2 – Försvar
3 – Kläder och skor	3 – Samhällsskydd och rättsskipning
4 – Bostad, elektricitet, gas och uppvärmning	4 – Näringslivsfrågor
5 – Möbler, hushållsartiklar och rutinunderhåll	5 – Miljöskydd
6 – Hälso- och sjukvård	6 – Bostadsförsörjning och samhällsutveckling
7 – Transporter	7 – Hälso- och sjukvård
8 – Kommunikation	8 – Fritidsverksamhet, kultur och religion
9 – Fritid, underhållning och kultur	9 – Utbildning
10 – Utbildning	10 – Socialt skydd
11 – Hotell, caféer och restauranger	
12 – Övriga varor och tjänster	

Källa: United Nations 2000

Institutionella sektorer

Statistiska Centralbyrån använder sig av tre skilda sätt att sortera institutionella enheter i olika typer av sektorer: Standard för institutionell sektorsindelning 2000, INSEKT 2000, Standard för indelning efter ägarkontroll 2000, ÄGAR 2000 samt Indelning efter juridisk form, JURFORM (SCB 2001a). Standarderna för sektorsindelning och indelning efter ägarkontroll bygger på det Europeiska national- och regionalräkenskaps-systemet ENS som är en anpassning av FN:s rekommendationer för uppbyggnad av nationalräkenskaper (System of National Accounts, SNA). I dessa internationella standarder är ägarkontrollaspekten integrerad med den institutionella sektorsindelningen. I den svenska standarden har detta brutits upp till två separata indelningar som sedan kan kombineras beroende på vad som för tillfället skall analyseras. Indelningen av institutionella enheter efter juridisk form har både upprättats och underhålls av Skatteverket.

En institutionell enhet skall enligt ENS ha rätt att självständigt äga och avyttra tillgångar, kunna ådra sig skulder och andra förpliktelser samt ha direkt och lagenligt ansvar för sina beslut och aktiviteter. En institutionell enhet skall även ha en fullständig bokföring eller så ska det ur juridisk och ekonomisk synpunkt vara meningsfullt att sammanställa en sådan. Hushåll och vissa så kallade kvasibolag som juridiskt sett inte är självständiga enheter men som ändå kan anses ha självständig beslutsförmåga, räknas också som institutionella enheter trots att inte alla ovanstående kriterier är uppfyllda. Med undantag för hushåll överrensstämmer begreppet institutionell enhet alltså väl med vad vi i dagligt tal menar med företag och organisationer.

Institutionell sektorsindelning

I INSEKT 2000 delas de institutionella enheterna (t ex organisationer) upp i olika sektorer i första hand i enlighet med en tankemodell av ett samhälle med tre sektorer: företag, offentlig sektor och hushåll. I tabell 3 visas INSEKT 2000:s åtta huvudkategorier.

Tabell 3: Sektorsindelning enligt INSEKT 2000

- 1 – Icke-finansiell företagssektor
- 2 – Finansiell företagssektor
- 3 – Statlig sektor
- 4 – Kommunal sektor
- 5 – Socialförsäkringsfonder
- 6 – Hushåll
- 7 – Hushållens icke-vinstdrivande organisationer
- 8 – Utlandet

Källa: SCB 2001a

Denna indelning styrs till stor del av om enheterna räknas som marknadsproducenter eller ej. En marknadsproducent säljer produkter och tjänster till ekonomiskt signifikanta priser. Gränsen för detta har satts vid att priset skall uppgå till mer än 50 procent av produktionskostnaderna. Det är dock inget krav att intäkterna kommer från den som slutligen konsumerar varan. Alltså räknas även vissa konsumentsubventioner och medlemsavgifter till företagens intresseorganisationer som försäljningsintäkter. Marknadsproducenterna hör hemma i någon av sektorerna icke-finansiell företagssektor, finansiell företagssektor eller hushåll. Icke-marknadsproducenterna återfinns i statlig sektor, kommunal sektor, socialförsäkringsfonder och hushållens icke-vinstdrivande organisationer.

Vid ett strikt tillämpande av kategoriseringen i marknads- respektive icke marknadsproducenter kan detta i vissa fall leda till märkliga utfall främst för ideella och idéburna organisationer som man kan förvänta sig att de skall återfinnas i kategorin hushållens icke-vinstdrivande organisationer. Exempelvis skulle det lokala hockeylagets korvkiosk vid matcherna kunna leda till att hela idrottsföreningen klassificeras som tillhörande den icke-finansiella företagssektorn. Detta eftersom övrig verksamhet i föreningen – trots att den kan vara av betydande omfattning – antingen inte är momspliktig eller utförs i huvudsak av ideella krafter. Indelningen efter om en organisation är marknadsproducent eller inte kan även leda till att offentligt ägda och kontrollerade organisationer klassificeras som företag om de finansieras via avgifter av olika slag istället för med skattemedel.

Ägarkontroll

Standarden för indelning av institutionella enheter efter ägarkontroll ÄGAR 2000 innehåller fem kategorier där enheterna grupperas efter hur de är ägda och kontrollerade. Som namnet på standarden antyder är det ägandet i form av ägarinflytande och kontroll som avses. I fall då det inte råder överrensstämmelse mellan formellt ägande och kontroll är det alltså kontrollen som ska vara utslagsgivande för klassificeringen. Exempel på tillfällen där det formella ägandet och kontrollen inte överrensstämmer kan vara i privata föreningar och stiftelser där stadgarna bestämmer att exempelvis en kommun har rätt att tillsätta majoriteten av styrelseledamöterna.

De institutionella enheterna grupperas alltså i ÄGAR 2000 efter hur de är kontrollerade och ägda. Det avgörande är från vilken sektor den aktör kommer som har det slutliga ägarinflytandet i en institutionell enhet. I ett aktiebolag utövas exempelvis ägarkontrollen normalt sett av den som har högsta

rösteandelen. Kontrollen kan också härledas till en rätt att tillsätta majoriteten av styrelsens ledamöter. ÄGAR 2000 delar in de institutionella enheterna i de fem huvudkategorier som visas i tabell 4.

Tabell 4: Indelning efter ägarkontroll enligt ÄGAR 2000

- 1 – Statligt kontrollerade enheter
- 2 – Kommunalt kontrollerade enheter
- 3 – Landstingskontrollerade enheter
- 4 – Privat svenskkontrollerade enheter
- 5 – Utlandskontrollerade enheter

Källa: SCB 2001a

Juridisk form och sambandet mellan klassificeringarna

Skatteverkets indelning efter juridisk form specificerar de vanligast förekommande juridiska organisationsformerna i Sverige. Indelningen innehåller 31 olika klasser och skiljer till exempel på hushåll samt olika typer av offentliga organisationer (kommuner, landsting, kommunförbund m fl), företag, föreningar och stiftelser.

De tre olika typer av indelningar vi presenterat här belyser de institutionella enheterna ur olika aspekter samtidigt som klassificeringarna är relaterade till varandra. Genom att använda sig av de olika klassificeringssystemen är det möjligt att resultatet är grupper av institutionella enheter som ligger nära varandra utan att vara helt lika. Tydligaste exemplet på detta är vid försök att avgränsa den offentliga sektorn. Med en indelning efter juridisk form missas till exempel offentligt kontrollerade företag som är marknadsproducenter. Dessa fångas dock upp av indelningen efter ägarkontroll men inte efter indelningen efter institutionell sektor.

Kapitel 5

ALTERNATIVA KLASSIFIKATIONSSYSTEM

I detta kapitel presenterar vi först kortfattat OECD:s system för hälsoräkenskaper, *A System of Health Accounts, SHA* (OECD 2000) som är antaget som standard av Eurostat. Sedan lyfter vi fram två alternativa klassifikationssystem för verksamhetsklassificering och för sektorsindelning. Det finns förstås många fler alternativa klassifikationssystem än de vi redovisar. Vi har dock valt att endast redogöra för de system som vi ser som mest fruktbara för att komplettera dagens svenska officiella statistik. Dessa två system för verksamhetsklassificering och sektorsindelning är ursprungligen utvecklade inom ramen för The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project och har sedan antagits som rekommendation av FN:s statistikdivision för att utöka nationalräkenskaperna (United Nations 2003). Dessa två system är, liksom SHA, tänkta att ingå i så kallade satelliträkenskaper som används för att ytterligare belysa viktiga aspekter i samhällsekonomin som inte kommer fram tillräckligt tydligt inom de strikta ramarna för nationalräkenskaperna. Meningen med satelliträkenskaper är att omfånget och nyttan med nationalräkenskaperna kan ökas utan att för den skull överlasta eller störa dataintegriteten eller det logiska ramverk som huvudsystemet SNA bygger på. Enkelt kan man säga att man lyfter ut intressanta delar ur nationalräkenskaperna och fyller på med mer data samtidigt som informationen efter behov kan kategoriseras på nya sätt.

A System for Health Accounts, SHA

För att kunna jämföra sjukvårdens organisering i olika länder har OECD utarbetat SHA som ett internationellt klassifikations-system för hälso- och sjukvårdssektorn. Detta system beskrivs i handboken *A System of Health Accounts* och grundar sig i den internationella standarden för hälsoräkenskaper *International Classification for Health Accounts, ICHA*. Systemet är byggt kring ett tre-axelsystem för att mäta utgifterna för hälso- och sjukvården. De tre grundläggande frågor som systemet inriktar sig på är:

- Var kommer pengarna ifrån? (finansieringskällor)
- Vart och till vilka går pengarna? (tillhandahållare av vårdtjänster och varor)
- Vilken sorts tjänster utförs och vilken typ av varor köps?

SHA ger alltså en tydlig struktur för att diskutera både produktions- och finansieringsfunktionerna, medan de grundläggande nationalräkenskaperna främst berört produktionsfunktionen. Ytterligare en fördel med SHA är att det trots att det primärt är byggt för att mäta och redovisa kostnader även innehåller länkar till icke-monetära data som till exempel till sysselsättningsstatistiken. Styrkan i SHA är således att det utökar användningsområdet för nationalräkenskaperna så som dessa byggs upp i SNA. Samtidigt är svagheten att SHA bygger på de i SNA befintliga klassifikationssystemen med sina tillkortakommanden främst gällande ideella verksamheter.

Verksamheter

De klassifikationssystem för verksamheter som används inom nationalräkenskaperna bygger som vi tidigare sett antingen på aktiviteter eller på syftet bakom aktiviteterna. SNI som bygger på aktiviteter är till begränsad nytta för att klassificera ideella och idéburna organisationer. Dels så bygger systemet, som vi redan påpekat, till stor del på verksamhet som bedrivs av varuproducerande industri. Även om servicedelarna av systemet utökats i varje revision så saknas många verksamheter som till stor del endast utförs i ideella och idéburna organisationer. Många av de verksamheter som saknas i SNI-systemet återfinns i funktionerna reglering och finansiering. I fallet med ideella organisationer kan det handla om föreningar och federationer vars primära syfte är att föra sina medlemmars talan i den allmänna debatten eller stiftelser med syfte att finansiera andra ideella organisationer.

I ett försök att handskas med några av dessa problem utvecklades *International Classification of Non-Profit Organizations*, ICNPO. Grunden till ICNPO hämtades ursprungligen från ISIC, den internationella standard som SNI bygger på. Många grupper som inte är relevanta i den ideella sektorn har tagits bort samtidigt som nya lagts till. Ytterligare andra grupper har förändrats genom specificeringar, omflyttningar och sammanslagningar. Klassificeringen sker precis som i SNI utifrån den institutionella enhetens huvudsakliga ekonomiska aktivitet. Detta har dock mjukats upp i ICNPO så att organisationens syfte får större betydelse. Ett exempel på detta som nämns i handboken är att organisationer som sysslar med boendefinansiering grupperas tillsammans med organisationer som direkt

erbjuder boende i egna fastigheter. De tolv huvudgrupperna i ICNPO visas översatta till svenska i tabell 5.

Tabell 5: Verksamhetsindelning enligt ICNPO

- 1 – Kultur och rekreation
- 2 – Utbildning och forskning
- 3 – Sjukvård
- 4 – Social omsorg
- 5 – Miljö
- 6 – Regional utveckling och boende
- 7 – Politik, identitet och intresse
- 8 – Filantropi
- 9 – Internationella aktiviteter
- 10 – Religion
- 11 – Arbetsmarknad
- 12 – Övriga

Källa: United Nations 2003; Wijkström och Lundström 2002

Institutionella sektorer

Systemet för nationalräkenskaper försöker inte ge en sammanhållen bild av de ideella eller idéburna institutionella enheterna. Systemet är snarare uppbyggt för att placera in dessa under den offentliga sektorn eller under någon av företagssektorerna. De enheter som sedan blir över placeras in i en undergrupp till hushållen – *hushållens icke-vinstdrivande organisationer*. Handboken för satelliträkenskaper om ideella organisationer syftar däremot till att identifiera alla ideella organisationer genom att ge dem en positiv definition och därigenom skapa en bättre förståelse för en sektor som i många länder växt men som inte sågs som speciellt viktig då SNA utvecklades (United Nations 2003).

I INSEKT 2000 finns de ideella organisationerna i företagssektorerna (företagens intresseorganisationer, forskningsstiftelser, understödsföreningar m m), i de offentliga sektorerna (offentligt kontrollerade stiftelser) samt i hushållens icke-vinstdrivande organisationer. I ÄGAR 2000 finns de ideella organisationerna främst i kategorin privat svenskkontrollerade enheter. De finns dock även i de offentliga kategorierna. Detta gäller exempelvis stiftelser som kontrolleras av stat eller kommun men som ändå har tillräcklig självständighet för att betecknas som en ideell organisation. Ideella organisationer kan återfinnas i en mängd olika juridiska former. Det vanligaste i Sverige torde vara att de är organiserade som ideella föreningar, trossamfund eller stiftelser. Även formen ekonomisk förening är relativt vanligt förekommande till exempel bland föräldrakooperativa förskolor. Även andra former kan givetvis vara möjliga. Från den första januari 2006 har det varit möjligt att skapa aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning där endast en viss del av vinsten kan återgå till ägarna. Det finns heller ingenting som tvingar ägarna till ett vanligt aktiebolag att ta ut vinst för egen del. Ett dotterbolag (t ex ett aktiebolag eller ett handelsbolag) till en ideell organisation kan visserligen dela ut vinst till sin ägare men i det fallet är ägaren (den ideella organisationen) förhindrad att föra vinsten vidare.

I rekommendationerna för satelliträkenskaper har man av olika skäl valt att direkt ställa upp en operationell definition av vad en ideell organisation är för att från det hållet avgränsa den ideella sektorn från andra samhällssektorer. Den ideella sektorn består i denna definition av institutionella enheter som är:

- (i) Formella organisationer, åtminstone till viss grad institutionaliserade även om de inte i strikt juridisk mening är organisationer;
- (ii) Icke vinstutdelande, eventuellt ekonomiskt överskott skall ej ges tillbaka till någon form av ägare eller huvudman;
- (iii) Privata, institutionellt skilda från staten och den övriga offentliga sektorn;
- (iv) Självstyrande, det vill säga att enheten är förmögen att själv kontrollera den egna verksamheten;
- (v) Icke tvångsmässig, medlemskap och deltagande i form av tid eller pengar är inte tvingande genom lagstiftning eller liknande.

Kapitel 6

BEFINTLIG STATISTIK INOM FÄLTET VÅRD- OCH OMSORG

I detta kapitel lämnar vi diskussionen på samhällsnivån för att istället med hjälp av statistik bege oss ner i det empiriska fältet vård och omsorg. Vi inleder med en översiktlig genomgång av några publikationer inom Sveriges officiella statistik men framförallt de datakällor som ligger till grund för statistiken. Det är troligt att det är i dessa man måste göra tillägg eller förändringar för att på ett bättre sätt avbilda ett samhälle med fyra sektorer istället för tre sektorer såsom det svenska samhället idag vanligtvis avbildas (dvs offentlig sektor, näringsliv och hushåll utan några referenser till en ideell sektor). Efter detta sammanfattas innehållet i den officiella statistiken och viktiga brister påtalas.

Slutligen gör vi även en genomgång av några andra utvalda studier och forskningsresultat för att visa på att det redan idag finns några alternativa källor till information även om de är långt ifrån heltäckande. Tanken vid projektets början var även att försöka sammanställa data från den officiella statistiken med den från sådana övriga studier för att få en första preliminär bild av vad eventuella förändringar i statistiksystemen skulle kunna ge. På grund av de alltför stora skillnaderna mellan datakvalitet, mål, definitioner och klassifikationssystem har vi dock bedömt att osäkerheterna i en sådan sammanställning skulle bli för stor för att vara meningsfull.

Publikationer i Sveriges officiella statistik

Ansvar för Sveriges officiella statistik ligger utspritt på 25 olika statliga myndigheter. Av dessa är SCB den som ansvarar för verksamhetsövergripande statistik samtidigt som de har ansvar för samordning och bevakning av den officiella statistiken. Övriga statistikansvariga myndigheter ansvarar för statistikens innehåll, kvalitet och omfattning inom respektive myndighets statistikområde. Ett syfte med att låta statistikansvaret delas upp på så många parter var att öka användarnas inflytande över statistiken samtidigt som statistikproduktionen förväntades bli mer effektiv. Den statistik om hälso- och sjukvård samt social omsorg som vi här intresserar oss för produceras primärt av Socialstyrelsen.

Mellan 1988 till 2002 gavs Hälso- och sjukvårdsstatistisk årsbok (HSSA). Den gavs från början ut av Statistiska Centralbyrån men detta ansvar övergick i och med den reform som lade ut statistikansvaret för hälso- och sjukvården till Socialstyrelsen. Från 2004 publicerar Socialstyrelsen följande fyra publikationer istället för HSSA:

- Läkemedelsförsäljningen
- Hälso- och sjukvårdspersonal (antal legitimerade och arbetsmarknadsstatus)
- Kostnader för hälso- och sjukvården
- Hälso- och sjukvårdens verksamhet (operationer, vårdtillfällen, vårdtid, läkarbesök)

Underlaget till *Läkemedelsförsäljningen* (Socialstyrelsen 2005b) består huvudsakligen av data från Hälso- och sjukvårdens läkemedelsregister som administreras av Socialstyrelsen samt Apoteket AB:s register. Datamaterialet omfattar Apoteket AB:s totala försäljning av såväl receptfria som receptbelagda läkemedel direkt till slutkonsument och till slutenvården samt

försäljning enligt rekvisition i öppenvården. I rapporten finns bland annat uppgifter om läkemedelskostnader och antal definierade dygnsdoser totalt och uppdelat på kön, ålder, ort samt läkemedelsgrupp.

Hälso- och sjukvårdspersonal (antal legitimerade och arbetsmarknadsstatus) (Socialstyrelsen 2004a) bygger främst på uppgifter från Socialstyrelsens legitimationsregister HSOP⁶ och från SCB:s befolkningsregister LOUISE⁷ som administreras av Statistiska Centralbyrån. Rapporten redovisar antal legitimerade personer inom olika yrkesgrupper uppdelat på kön, ålder, arbetsmarknadsstatus och näringsgren. I dagsläget finns ingen information i denna rapport som belyser olika samhällssektorer vikt inom hälso- och sjukvården. I Hälso- och sjukvårdsstatistisk årsbok 2002 som var föregångaren till denna rapport fanns däremot information, gällande till och med år 2000, om antalet anställda i olika personalkategorier inom offentlig respektive privat sektor, dock inte uppdelat på vinstdrivande respektive ideell verksamhet.

Materialet i rapporten *Kostnader för hälso- och sjukvården* (Socialstyrelsen 2004b) baseras på data från SCB, Landstingsförbundet⁸, Hälso- och sjukvårdens läkemedelsregister samt Apoteket AB:s register. Rapporten relaterar totala sjukvårdskostnader i den landstingsfinansierade hälso- och sjukvården till bruttonationalprodukten. Kostnaderna är även uppdelade i kostnadsslag och sjukvårdshuvudman.

Hälso- och sjukvårdens verksamhet (Socialstyrelsen 2004c) hämtar uppgifter från Patientregistret och Landstingsför-

⁶ HSOP är ett totalregister över samtliga personer med legitimationer inom hälso- och sjukvårdsyrken. Registret primära enhet är legitimationer och inte personer.

⁷ LOUISE är en longitudinell individbaserad databas som omfattar alla folkbokförda personer som är minst 16 år. Registret innefattar data om individernas utbildning, inkomst och sysselsättning.

⁸ Numera Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

bundet. Rapporten innehåller uppgifter om patienter som skrivits ut från den slutna vården. Dessa uppgifter finns uppdelade på kön, ålder, boendelän, vårdtid och diagnos. Antal läkarbesök inom den offentligt finansierade vården redovisas efter typ av besök och landsting. Det finns i dock nuläget ingen information i denna rapport som belyser olika samhällssektors vikt inom hälso- och sjukvården.

Statistisk årsbok (SCB 2004b) sammanfattar en stor del av den offentliga statistik som produceras i Sverige. Ungefär 20 av dess 800 sidor behandlar hälso- och sjukvård. I *Statistisk årsbok* kan man exempelvis finna uppgifter om antal disponibla vårdplatser samt läkarbesök i offentlig och privat regi, men inte uppdelat på vinstdrivande respektive ideella eller idéburna organisationer. I årsboken finns även uppgifter om hushållens och det offentliga systemets utgifter för hälso- och sjukvård. Dessa uppgifter kan i viss mån skilja sig från de som rapporteras i *Kostnader för hälso- och sjukvården* beroende på olikheter i beräkningsgrunderna.

Via Statistiska Centralbyråns hemsida kan man, genom *Sveriges Statistiska Databaser, SSD*⁹, söka i en stor del av den officiella statistik som SCB själva producerar. Däremot finns här endast begränsade statistikmängder tillgängliga från övriga statistikansvariga myndigheter. Relevant för denna rapport kan man exempelvis finna uppgifter om hushållens konsumtionsuppgifter uppdelat efter olika ändamål. Databasen innehåller dock ingen extra information utöver det som finns i publikationen *Kostnader för hälso- och sjukvården*.

Inom området socialtjänst finns det ett flertal rapporter som tillhör Sveriges officiella statistik och som produceras av Socialstyrelsen. Då materialet till flertalet av dessa samlas in på samma sätt har de också samma typer av styrkor och svagheter. Därför väljer vi att här endast redovisa två av dessa rapporter.

⁹ <http://www.ssd.scb.se/>

Äldre – vård och omsorg år 2005 innehåller statistik som omfattar uppgifter om boende i särskilda boendeformer, personer i vanligt boende med hemtjänst eller kommunal hemsjukvård, personer med anhörigbidrag, med hjälp av anhörig eller närstående anställd av kommunen samt omfattningen av behovsprövad dagverksamhet och korttidsvård (Socialstyrelsen 2006a). Materialet redovisar till exempel omfattningen och fördelningen av vården och omsorgen. Delar av uppgifterna är även uppdelade efter driftformerna offentlig och enskild regi. Uppgifterna om verksamhet i enskild regi är dock inte uppdelad på vinstdrivande respektive ideella organisationer. Uppgifterna omfattar dessutom endast verksamheter som görs på uppdrag och mot ersättning från kommunen. Statistiken grundar sig på mängduppgifter som med hjälp av enkäter årligen samlas in från kommunerna.

Barn och unga – insatser år 2004 (Socialstyrelsen 2005c) – statistiken innehåller individuellt behovsprövade insatser enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (SFS 1990:52). Materialet omfattar vård och omhändertaganden såväl som olika typer av öppenvårdsinsatser. Denna rapport innehåller, liksom den föregående om äldreomsorgen, uppgifter om omfattning och fördelning av olika typer av insatser samt detta fördelat på olika regiformer. Även detta material samlas in med hjälp av årliga enkäter till kommunerna.

Det finns således ett antal olika rapporter och publikationer inom Sveriges officiella statistik som ur olika perspektiv belyser hälso- och sjukvård samt den sociala omsorgen. Flera av dessa saknar dock helt perspektivet att försöka belysa vad eller hur mycket som utförs respektive finansieras inom olika samhällssektorer. De av rapporterna som försöker göra detta bygger i sin tur på bristfälliga kategoriseringar så att man till exempel inte kan skilja på vinstdrivande och ideell verksamhet.

Datakällor till den officiella statistiken

Här går vi igenom de huvudsakliga källorna till det material som presenteras inom Sveriges officiella statistik och diskuterar viktiga aspekter av hur olika typer av verksamheter klassificeras.

Nationalräkenskaperna

Nationalräkenskaperna (NR) sammanfattar Sveriges ekonomiska aktiviteter och utveckling i form av ett omfattande och komplext kontosystem. Ansvar för NR ligger hos SCB som också producerar statistiken i enlighet med anpassningar av de internationella systemen System of National Accounts (SNA) och det europeiska nationalräkenskapssystemet (ENS). I NR redovisas bland annat uppgifter om hela samhällets samlade kostnader för hälso- och sjukvård. Denna information visar hushållens och offentliga sektorns konsumtionsutgifter uppdelat på till exempel läkemedel och läkarbesök. På grund av svårigheter att uppskatta omfattningen av privat finansierad vård och omsorg redovisas detta dock inte fullt ut.

Viktiga användningsområden för NR är till exempel som underlag för nationalbudgeten samt till konjunktur- och samhällsekonomiska analyser. Samhällets samlade produktion redovisas fördelad på näringslivet, statliga respektive kommunala myndigheter samt kategorin som kallas för hushållens icke-vinstdrivande organisationer (se avsnittet om *institutionell sektorsindelning* i kapitel 4). Produktionens användning redovisas uppdelad på hushållen och dess icke-vinstdrivande organisationers konsumtion samt statlig och kommunal konsumtion, investeringar samt export. NR baseras på ett stort antal primärstatistikkällor vilka inte alltid har den täckning och de definitioner som motsvarar NR-systemets krav. Därför görs tillägg och korrigeringar vilket leder till att uppgifterna i NR

ibland skiljer sig från uppgifter som på annat håll publiceras över delområden av den svenska ekonomin.

Då NR bygger på SNA och ENS används de klassifikations-system som presenterades i kapitel 4 av denna rapport. Det vill säga att samma uppdelning i institutionella sektorer och samma klassifikationssystem används för de institutionella enheterna vilket med våra utgångspunkter leder till samma typer av problem som redan tidigare i rapporten redovisats.

Räkenskapssammandrag för kommuner samt landstingens basårsstatistik

Alla kommuner sammanställer årligen sina ekonomiska förhållanden i ett räkenskapssammandrag (SCB 2004c; 2004d). I detta kan man finna uppgifter om kommunens totala kostnader för olika ansvarsområden som exempelvis infrastruktur, skola, omsorg av äldre, ungdomsvård och rehabilitering av missbrukare. Denna redovisning av totala kostnader är vidare specificerad på entreprenader och köp av huvud- respektive stödverksamheter respektive bidrag och transfereringar. Inom dessa tre avdelningar är utgifterna slutligen uppdelade efter vilken typ av motpart de enskilda transaktionerna har. De grupper av motparter som finns specificerade i räkenskapssammandraget är föreningar och stiftelser (som en sammanslagen kategori), kommunägda företag, övriga företag, enskilda personer samt olika typer av offentliga organisationer. Denna operationella uppdelning av olika typer av organisationer gör att vi kan, jämfört med indelningen enligt SNA och ENS, komma närmare en bild av situationen baserad på de fyra samhällssektorer vi presenterat i kapitel 2. Detta skulle då bygga på ett antagande om att alla föreningar och stiftelser hör hemma i den ideella sektorn samtidigt som alla organisationer i gruppen övriga företag hör hemma i företagssektorn.

Årligen samlas även bokslutsstatistik samt så kallad basårsstatistik in från landstingen (se Landstingsförbundet 2001). Bokslutsstatistiken innehåller liknande information som räkenskapssammandragen för kommunerna och uppdelningen av motpartsredovisningen är också i princip densamma. Med hjälp av enkäten för basårsstatistik samlas verksamhetsuppgifter in om de verksamheter som finansieras av landstinget oavsett om de utförs i egen regi eller av andra aktörer. Informationen som samlas in behandlar mängduppgifter av antal besök och "prestationer" av olika slag hos olika yrkeskategorier och specialiteter. Denna uppdelning och klassificering av verksamhet producerad i landstingens egen regi och verksamhet producerad av annan vårdgivare är dock inte lika väl utförd i verksamhetsstatistiken som i bokslutsstatistiken. Den egenproducerade verksamheten utgörs här av verksamhet i förvaltningsform och av verksamhet i landstingsägda företag medan verksamheten av annan vårdgivare exemplifieras av privata företag, stiftelser och personalkooperativ. Verksamheter som inte helt eller delvis finansieras offentligt saknas naturligtvis fullständigt i räkenskapssammandrag, bokslutsstatistik såväl som i basårsstatistiken.

SCB:s Företagsregister

Företagsregistret är ett register över juridiska personer såsom företag och organisationer samt arbetsställen. Även fysiska personer registreras under vissa förutsättningar, till exempel om de är moms- eller arbetsgivarregistrerade. En av tankarna bakom registret är att det skall innehålla alla juridiska personer. En sådan fullständig täckning uppnås dock inte av olika skäl, exempelvis med anledning av att det inte finns någon registreringsplikt för ideella föreningar. Många av de föreningar och organisationer som man kan anta har störst betydelse i strikt ekonomiska termer finns dock med då de automatiskt

registreras då de har avlönade anställda eller som en följd av att de är momsregistrerade. Man kan dock inte utgå från att alla "större" organisationer finns registrerade då verksamheten i många organisationer är momsbefriad samtidigt som mycket av arbetet utförs ideellt av medlemmar, styrelse och volontärer.

De indelningar och klassificeringar som används i företagsregistret är samma som finns i systemet för nationalräkenskaperna, det vill säga standarden för institutionell sektorsindelning (INSEKT) samt verksamhetsklassificering enligt SNI. Bland de variabler som skulle kunna vara intressanta för att basera vård- och omsorgsstatistik på kan nämnas antal anställda och momspliktig omsättning i organisationerna.

Hälsa- och sjukvårdens läkemedelsregister

Vid Socialstyrelsen finns läkemedelsregistret med uppgifter från apotekens försäljning. Registret syftar till användning för epidemiologiska undersökningar, forskning och framställning av statistik men också för medicinsk uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring. Innehållet i datamängden omfattar uppgifter om läkemedel, förbrukningsartiklar och livsmedel som expedierats mot recept eller motsvarande på apotek. Uppgifterna innehåller information om den expedierade varan som till exempel identitet på varan, mängd och pris samt patientens kön, ålder och folkbokföringsort. Från och med 2005 finns även personnummer men detta är primärt avsett för forskning och epidemiologiska undersökningar. Det som är mest relevant för den typ av statistik som denna rapport avhandlar är uppgifter om totala kostnader, kostnad för läkemedelsförmånerna samt patientens egenavgift.

Patientregistret

Vid Epidemiologiskt Centrum, Socialstyrelsen finns även patientregistret som tillhandahåller data om vårdutnyttjande.

Syftet med registret är att göra denna information tillgänglig för statistik, forskning, utvärdering, planering och för allmänna informationssyften. Enligt Socialstyrelsens föreskrifter om uppgiftsskyldighet till patientregistret, SOSFS 2002:1, skall alla som bedriver verksamhet inom hälso- och sjukvården redovisa uppgifter för de patienter som under året vårdats inom slutenvård eller behandlats av läkare inom öppen vård som inte räknas som primärvård (t ex dagkirurgi där patienten lämnar sjukhuset samma dag). I registret finns patientens personuppgifter tillsammans med information om diagnoser, behandling och vårdtid. Då en kod som identifierar det behandlande sjukhuset alltid registreras finns det också möjligheter att nyttja informationen för att jämföra såväl olika sjukhus som sjukhus inom olika samhällssektorer med varandra.

Ett problem med patientregistret, såväl som med många andra register, är olika typer av bortfall. Enligt Annika Edberg vid Epidemiologiskt Centrum finns det stora bortfallet inom de icke offentliga sjukhusen. I synnerhet gäller det den delen av vården som finansieras på andra sätt än genom skattemedel. Som exempel kan man se i uppgifterna från 2003 att Röda Korsets sjukhus inte rapporterat någonting alls medan Sophiahemmet endast rapporterat in de vårdtillfällen som landstinget köpt. Problem med inrapportering från psykiatri till patientregistret redovisas även i en under hösten 2006 nyutkommen rapport. Några av de problemområden som där lyfts fram gäller tekniska problem såsom kommunikation mellan olika typer av datasystem, attitydfrågor att man inom vissa landsting inte ser rapporteringen till patientregistret som en prioriterad fråga samt att rapporteringen från privata vårdgivare inte fungerar tillfredställande (Socialstyrelsen 2006b).

Enkätstudier om socialtjänst

Rapporterna i den officiella statistiken på socialtjänstområdet produceras av Socialstyrelsen och är baserade på enkätstudier till kommunerna (se t ex Socialstyrelsen 2005a; 2006a). Uppgifterna som samlas in är, beroende på det aktuella områdets kunskapsbehov, antingen individ- eller mängdbaserade. Materialet kan i båda dessa fall användas för att belysa exempelvis hur många personer som erhåller olika typer av vård eller andra slags insatser. I många fall finns dessa uppgifter specificerade för olika regiformer, dock är kategorin *enskild regi* i de allra flesta fall inte tillfredsställande definierad för våra syften. Följande exempel på definition av enskild regi kommer från enkäten som använts till rapporten *Funktionshindrade personer år 2004. Kommunala insatser enligt socialtjänstlagen samt hälso- och sjukvårdslagen* (Socialstyrelsen 2005d, sidan 7 i bilagan):

Enskild regi avser särskilda boendeformer som drivs av enskild vård- och omsorgsgivare, t ex bolag (inkl kommunala bolag), stiftelse eller kooperativ som på uppdrag av och mot ersättning av kommunen producerar vård, omsorg och service eller som kommunen köper platser av.

Detta innebär först och främst att man inte kan skilja ideella och idéburna verksamheter från vinstdrivande företag. Men det innebär att kategorin enskild regi även innehåller företag som ägs och kontrolleras av kommunen. Det betyder att vissa av de verksamheter som en kommun driver redovisas som enskild regi medan en identisk verksamhet i en annan kommun redovisas som offentligt bedriven. Detta endast för att kommunen i det ena fallet av en eller annan anledning har valt att lägga verksamheten i en annan associationsform. Ytterligare en sak som är värt att notera är att det som redovisas i dessa undersökningar endast är verksamheter som utförs på uppdrag av och finansierat genom kommunerna. Alltså faller all icke offentligt finansierad verksamhet utanför.

Innehåll i den officiella statistiken

Här försöker vi visa på vilken typ av material som finns i den svenska officiella statistiken och i de bakomliggande datakällorna, samt kanske viktigare vad som inte finns. Eftersom det idag finns mycket begränsade kunskaper om hur regleringsfunktionen utövas väljer vi att i analysen helt bortse från denna funktion (se även kapitel 2). Här ser vi således endast på produktions- och finansieringsfunktionerna. Detta innebär dock inte att vi ser regleringsfunktionen som mindre viktig. Dagens tillgängliga datamaterial är dock alltför begränsat för att vi ska kunna diskutera denna funktion på ett konstruktivt sätt. Vi kommer senare i rapporten dessutom att återkomma till vikten av att framöver kunna analysera även regleringsfunktionen. Nedanstående tabell visar en sammanställning över i vilka datakällor man kan finna information om den finansiering och produktion som utförs inom de fyra samhällssektorerna. Eftersom det finns många olika sätt att mäta dessa funktioner har vi här valt att fokusera på tre typer av mått – antal aktörer, kostnader och produktionsmått. Med antal aktörer menar vi antalet organisationer inom respektive samhällssektor som utför en viss funktion. Det är ett mått som exempelvis kan tala om hur stor andel av sjukhusen som drivs i offentlig, vinstdrivande eller ideell regi. Ett kostnadsmått beskriver helt enkelt hur mycket resurser i form av pengar som förbrukas för en funktion inom en specifik samhällssektor utifrån tillgänglig statistik. Produktionsmått kan i sin tur ha olika karaktär då de av sin natur är verksamhetsbundna. Det kan exempelvis handla om antal operationer av ett visst slag, antal behandlade patienter eller antal dygn som ungdomar spenderar i olika former av hem för vård och boende.

Tabell 6: Typ av information i datakällorna till den officiella statistiken

	FINANSIERING	PRODUKTION
Offentlig sektor	Nationalräkenskaperna (k) Räkenskapssammandrag (k) Läkemedelsregistren (k)	Nationalräkenskaperna (k) Räkenskapssammandrag (k) Företagsregistret (a,k) Patientregistret (p) Enkätstudier (p)
Vinstdrivande sektor	Nationalräkenskaperna (k) Räkenskapssammandrag (k)	Nationalräkenskaperna (k) Räkenskapssammandrag (k) Företagsregistret (a,k) Patientregistret (p) Läkemedelsregistren (k,p) Enkätstudier (p)
Ideell sektor	Nationalräkenskaperna (k) Räkenskapssammandrag (k)	Nationalräkenskaperna (k) Räkenskapssammandrag (k) Företagsregistret (a,k) Patientregistret (p) Enkätstudier (p)
Hushållssektor	Nationalräkenskaperna (k) Läkemedelsregistren (k)	
Utland		

Tabellen visar vilka typer av information som finns i datakällorna bakom den officiella statistiken. Förkortningarna står för: a = antal aktörer, k = kostnader, p = produktionsmått

Efter en snabb titt på denna tabell får man kanske först intrycket att statistiken faktisk är relativt komplett. Framförallt vad det gäller kostnader, med undantag för produktionen inom hushållssektorn, tycks det finnas heltäckande information om samhällssektorernas betydelse för både finansiering och produktion av vård och omsorg. Detta är dock missledande då alla datakällorna dras med olika typer av problem. Det största problemet, som främst finns i de SNA-baserade datakällorna nationalräkenskaperna och företagsregistret, är som tidigare har påpekats att delar av den ideella sektorn inte går att skilja ut från den vinstdrivande respektive från den offentliga sektorn. Som också visats lider även de övriga datakällorna av liknande problem i olika hög utsträckning.

Ett annat problem med de kostnadsbaserade datakällorna är att de endast baseras på bokförda kostnader. Detta innebär att de, i vissa fall avsevärda, resurser i form av oavlönat ideellt arbete inte syns i statistiken med medföljande nedvärdering av främst den ideella sektorns ekonomiska betydelse. Slutligen finns också problemet med att dessa datakällor i princip uteslutande fokuserar på verksamheter som helt eller delvis finansieras genom skattesystemet. Ett undantag till detta är patientregistret som inom fältet sluten vård skulle kunna erbjuda ett bra underlag för verksamhetsbaserad statistik om de olika sektorernas betydelse. För att detta skall vara möjligt krävs dock att alla verksamma vårdgivare verkligen rapporterar in de uppgifter som efterfrågas av Epidemiologiskt Centrum vid Socialstyrelsen vilket alltså inte sker tillfredsställande idag.

Andra publicerade uppgifter och forskningsresultat

Utöver det material som produceras inom ramen för Sveriges officiella statistik publiceras statistik i olika former av olika offentliga organ såväl som av forskare med olika typer av specialintressen. Här presenterar vi ett urval av denna typ av rapporter för att ge en översikt av vilken typ av data som finns att tillgå utanför den officiella statistiken. Vi gör här inga anspråk på att vara heltäckande i och med att syftet med denna rapport är begränsat till att visa på de existerande datakällorna samt att utveckla den konceptuella modellen men vi anser ändå att denna presentation ger en god översikt över vilka typer av data som går att finna i dagsläget.

Den kommunala hälso- och sjukvårdens omfattning

Med bakgrund i Ädelreformen som gav kommunerna visst hälso- och sjukvårdsansvar, gavs år 2000 ett uppdrag att utreda hur stor andel av kommunernas vård och omsorg som faller in under begreppet hälso- och sjukvård (Socialstyrelsen 2001). Den resulterade rapporten sammanfattar tre studier som belyser omfattningen av den hälso- och sjukvård som utförs av kommunerna. Uppgifterna baseras på personalstatistik, tidsanvändningsstudier och enkäter till utvalda kommuner.

Rapporten redovisar att cirka 15 procent av personalens tid inom den kommunalt finansierade vården och omsorgen används för hälso- och sjukvårdsuppgifter. Detta innebär att kommunernas kostnader för hälso- och sjukvård år 2000 var 14,6 miljarder kronor eller 0,70 procent av BNP. Från tabellerna i rapporten kan man räkna fram att ungefär 12,5 procent av personalresurserna i den kommunalt finansierade hälso- och sjukvården är privat anställd personal. Det finns dock inga uppgifter om i vilken utsträckning dessa är anställda i vinstdrivande företag eller ideella organisationer. Det kanske viktigaste ur perspektivet vi driver i denna rapport är inte

själva beräkningarna eller frågan om dessa fortfarande är relevanta nu flera år senare. Det viktigaste problemet som lyfts fram i rapporten är istället att den officiella hälso- och sjukvårdsstatistiken i stort bortser från sådan hälso- och sjukvård som finansieras av kommunerna.

Tid för vardagsliv

Under 1990/1991 och 2000/2001 genomförde SCB studier av den svenska befolkningens tidsanvändning (SCB 2003b). Det primära syftet med dessa studier var att belysa köns- och familjecykelperspektiven. Man ville se vilka skillnader som finns mellan män och kvinnors tidsanvändning samt de skillnader som finns mellan människor i olika faser i livet.

Det som är mest intressant ur vårt aktuella perspektiv är att en variabel i dessa studier är *omsorg om andra*. Denna variabel bör kunna mäta en del av den välfärdsproduktion som sker informellt inom hushållssektorn. Materialet skulle då kunna ge information om den totala tid som svenska folket utnyttjar till att ta hand om andra. I rapporten beskrivs dock denna kategori som ytterst problematisk. Detta förklaras genom att en stor del av den omsorg som i själva verket utförs tar sig uttryck i handlingar som kodas in under andra kategorier och därmed döljs. Mer utförliga undersökningar av denna informella typ av välfärdsproduktion har dock utförts inom ramen för Sköndalsinstitutets befolkningsstudier.

Sköndalsinstitutets befolkningsstudier

Forskarna vid Sköndalsinstitutet, Ersta Sköndal högskola har vid ett antal tillfällen från tidigt 1990-tal utfört befolkningsstudier av svenskarnas ideella/frivilliga och informella arbete (nu senast redovisade i Olsson, Jeppsson Grassman och Svedberg 2006; se även tidigare publikationer bl a Jeppsson Grassman 1993; Jeppsson Grassman och Svedberg 1996;

Jeppsson Grassman och Svedberg 1999). Dessa studier är till skillnad från SCB:s *Tid för vardagsliv* helt inriktade på det ideella och det informella arbetet vilket gör att relevanta aktiviteter inte på samma sätt riskerar att försvinna i andra kategorier. Eftersom forskarna skiljer på ideellt arbete som utförs inom ramen för olika typer av organisationer och informella hjälp- och stödinsatser som utförs utan någon organisatorisk inramning finns här också möjligheten att skilja på produktion inom den ideella sektorn respektive hushållssektorn.

Svenska Johns Hopkins-baserade studier

Slutligen har vi inom forskningsprogrammet om civilsamhällets organisering vid EFI vid Handelshögskolan i Stockholm har sedan tidigt 1990-tal utfört ett antal mycket omfattande kvantitativa studier av den svenska ideella sektorns storlek, struktur och utveckling. Detta har till en början skett inom ramen för ett större internationellt forskningssamarbete – Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. I dessa studier har därför samma avgränsnings- och klassifikationssystem använts mellan länderna som nu också, antagits av FN:s statistikdivision som rekommendation för satelliträkenskaper inom nationalräkenskaperna för den ideella sektorn. Då klassifikationssystemet ICNPO, som presenterats i denna rapport, används är det ur dessa rapporter tämligen enkelt att urskilja de delar av den ideella sektorn som sysslar med vård och omsorg. Nedbrutet på den nivån kan man i dessa rapporter utläsa till exempel hur många anställda och hur stora de totala kostnader de ideella organisationerna har inom fälten vård och omsorg.¹⁰

¹⁰ Bland dessa publikationer finns *The nonprofit sector in Sweden* (Lundström och Wijkström 1997), *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället* (Wijkström och Lundström 2002), *Foundations in Sweden* (Wijkström och

Försök till sammanställning

Som nämndes i början av detta kapitel var planen vid projektets början att försöka sammanställa data från den officiella statistiken med data från dessa andra relevanta studier för att få en mer komplett bild av läget. Det visade sig dock att alltför stora skillnader mellan hur olika verksamheter kategoriseras i de olika systemen både inom de officiella statistiksystemen och i de övriga datamaterialen gjorde detta omöjligt. En sådan sammanställning av dessa olika typer av material skulle bland annat lida av dubbelräkningar. Detta främst för att vissa verksamheter som bör klassificeras som tillhörande den ideella sektorn är inordnade under den vinstdrivande sektorn i den officiella statistiken. När man sedan lägger på en mer adekvat beräkning av den ideella sektorn kommer alltså vissa verksamheter räknas både i den ideella och i den vinstdrivande sektorn då det inte går att utskilja dessa från de verksamheter som verkligen skall vara kategoriserade som tillhörande den vinstdrivande sektorn.

Einarsson 2004) samt *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring* (Wijkström och Einarsson 2006).

Kapitel 7

FRÅN NATIONALSTATSCENTRERAD TILL SEKTORSÖVERSKRIDANDE STATISTIK

Detta kapitel inleds med en tillbakablick och sammanfattning av den modell som har tagits fram och en jämförelse med de klassifikationssystem som idag används inom den svenska officiella statistiken. Vi diskuterar hur väl dessa klassifikationssystem klarar av att fånga in "verkligheten" så som den beskrivs i den föreslagna analysmodellen. Slutligen diskuterar vi vad vi ser som ett möjligt nästa steg för att kunna organisera och producera en svensk statistik som står i bättre överrensstämmelse med den samhällsutveckling vi har pekat på här samt i våra tidigare studier.

Modellen av ett samhälle

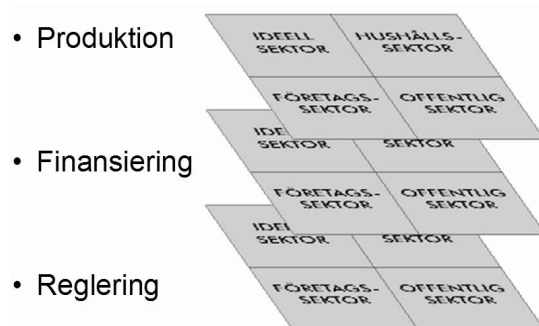
I kapitel 2 och 3 i denna rapport byggde vi steg för steg upp en analysmodell som kan användas för att följa de förändringar i samhället och välfärdssystemen vi kan se utifrån perspektivet huvudmannaskap och institutionell tillhörighet. Modellen bygger på att det inom ett verksamhetsfält som till exempel vård och omsorg finns tre grundläggande funktioner som måste utföras. Aktiviteten (t ex tjänsten eller varan) produceras av någon aktör. Detta är också det som i tidigare statistiksystem varit helt i fokus. Vad som tidigare har legat lite i skymundan

och som vi försöker lyfta fram med denna nya modell är att aktiviteten också finansieras av någon samtidigt som regleringsfunktionen innebär att någon aktör sätter upp regler för hur detta får gå till samt vem eller vilka som skall få ta del av den.

Vi visade också upp den modell av samhället som vi använt oss av i våra tidigare studier (se bl a Wijkström och Lundström 2002; Wijkström och Einarsson 2006). Denna modell är byggd kring fyra samhällssfärer – *den (national)statliga sfären, näringslivssfären, familjesfären* samt *civilsamhällessfären*. Dessa sfärer innehåller i sin tur fyra sektorer av mer formaliserade institutionella eller organisatoriska enheter – *den offentliga sektorn, företagssektorn, hushållssektorn* och *den ideella sektorn*.

Dessa tankar om tre viktiga funktioner som kan utföras av aktörer inom fyra olika sektorer förde vi sedan samman till en analysmodell (figur 2) som också presenteras här nedan.

Figur 2: Analysmodell – tre funktioner och fyra sektorer

När en aktivitet genomförs, som i utförandet av en tjänst vilket verksamheterna inom vård och omsorg oftast handlar om, kan alltså olika typer av aktörer vara inblandade i de tre funktionerna. I Sverige har vi varit vana vid att den offentliga

sektorn står för hela kedjan från reglering via finansiering till produktion. Det är dock inte svårt att finna exempel som inte passar in i denna bild. En behandling på Röda Korsets sjukhus inom den ideella sektorn kan till exempel vara beställd och reglerad av ett landsting inom den offentliga sektorn medan finansieringen blir en blandform av skattemedel från offentlig sektor, patientavgifter från hushållssektorn och ideellt arbete från den ideella sektorn.

Man måste även vara medveten om att det vi här betraktar som "verkligheten" endast är en av många möjliga bilder av samhället och att det alltså är möjligt att välja att betrakta samhället ur andra perspektiv (se även Wijkström och Lundström 2002). Varje perspektiv gör att vi ser vissa aspekter klarare medan andra hamnar mer i skymundan. Den modell vi här utgår ifrån med fyra samhällssfärer och sektorer samt tre olika funktioner för aktörer inom dessa anser vi dock ge en relativt enkel och ändå användbar bild när det gäller samhällets organisering och den verksamhet som bedrivs inte minst inom fält som vård och omsorg där vi idag redan ser och för framtiden kan förutspå tydliga förändringar. Den i Sverige tidigare förhärskande föreställningen om ett samhälle uppdelat i tre sfärer där fokus primärt har varit enbart på att studera produktionen hjälper oss inte på samma sätt att förstå den nu pågående utvecklingen. Detta till stor del beroende på att det har tagits för givet att staten och det offentliga sköter såväl reglering som finansiering och en stor del av produktionen av välfärdstjänsterna.

Ett nytt tankesätt och en ny modell över samhället leder inte bara till möjligheten att göra mer adekvata beskrivningar över samhället och dess utveckling. Den stora fördelen är givetvis att dessa nya bilder av samhället ger oss och våra politiker och tjänstemän bättre beslutsunderlag i olika frågor som rör det folkvalda, demokratiska systemet för samhällets utveckling. Som exempel på detta kan vi återigen lyfta frågan om reg-

leringsfunktionen. Idag kan vi endast i mycket begränsad utsträckning uttala oss om hur mycket eller på vilket sätt olika ideella eller kommersiella intressegrupper påverkar utformning och genomförande av olika typer av välfärdstjänster. Detta beror delvis på att vi är fast i analysmodeller där regleringsfunktionen strikt utövas genom det nationalstatliga demokratiska systemet som kortfattat utgörs av medborgare – riksdag – regering.

Flera svenska såväl som internationella statsvetare lyfter visserligen fram betydelsen av andra organisationer när de talar om korporativism (se bl a Rothstein 1992) men vi har i dagsläget inga fungerande administrativa system eller modeller som gör det möjligt att på ett enkelt sätt bedöma hur stort detta inflytande är. Vid sidan av detta gör EU:s allt större inflytande att vi även bör uppmärksamma det internationella inflytandet i större utsträckning där vi sedan tidigare vet att till exempel mixen av aktörer inom välfärdsproduktionen, -finansieringen och -regleringen är betydande.

I det inledande kapitlet i denna rapport lyftes ett antal statliga utredningar och andra typer av argument för en större mångfald av aktörer inom välfärdsområdet fram. Det mest aktuella exemplet är utredningen *Delegation om villkor för idéburna organisationer inom den offentliga hälso- och sjukvården och äldreomsorgen* som bland annat har i uppdrag att ge förslag till åtgärder som kan underlätta för idéburna vårdgivare och små företag att verka inom välfärdsområdet (Dir. 2006:42). Om detta är en utveckling man vill främja är det viktigt att man även har verktyg och modeller som gör det möjligt att följa detta. Frågan om vad som skall mätas och hur det skall mätas måste också tas på största allvar. Om alla aktörer utvärderas efter samma mall finns en risk för likriktning. I förlängningen kan detta också leda till att de olikheter i verksamhet och utfall som motiverar en mångfald av aktörer försvinner (Söderholm och Wijkström

2002). Inte minst blir detta viktigt med den nya regeringens tydliga skrivningar om det civila samhällets och de ideella organisationernas roll i regeringsförklaringen 6 oktober 2006.

Statistiken av idag

Den nationella ekonomiska statistiken bygger som tidigare beskrivits på FN-rekommendationen System of National Accounts (SNA). I detta system utgår man ifrån en bild av ett samhälle uppdelat i tre sfärer eller sektorer, staten, näringslivet samt hushållen. Det som huvudsakligen beskrivs inom detta system är produktion främst av varor, medan serviceproduktion har kommit att ges allt mer plats i de senare revisionerna av systemen. Hur finansieringen av denna produktion ser ut går delvis att utläsa genom systemen för att klassificera konsumtionsutgifter medan relevant information om regleringsfunktionen i princip inte går att finna.

Övriga datakällor som vi har beskrivit och analyserat i denna rapport bygger till skillnad från SNA inte på ett större sammanhängande system för statistiken och syftar inte heller till att ta ett helhetsgrepp kring frågorna utifrån ett samhällsperspektiv utan har mer avgränsade mål. De datakällor som gäller kommunernas och landstingens verksamhet och ekonomi beskriver till exempel i allmänhet inte omfattningen av motsvarande verksamhet som på olika sätt finansieras och utförs utanför den offentliga sektorns regi. Att dessa datakällor inte bygger på sammanhängande klassifikationssystem kan man ur det perspektiv som vi tar i denna studie både se som en svaghet och som en möjlighet. Det problematiska består i att det inte direkt går att jämföra dessa källor med information i den ekonomiska statistiken eller ens datakällorna emellan. Möjligheten består i att frånvaron av ett på förhand fastställt system ibland kan göra

det något enklare att lyfta ur information för att använda i mer övergripande analysmodeller.

De klassifikationssystem och datakällor som idag används passar alltså inte speciellt väl in för att fånga in och analysera effekterna av den utveckling vi har noterat i samhället och därmed inte heller för den analysmodell vi arbetat fram i denna rapport. De tidigare klassifikationssystemen omfattar i första hand endast tre av de fyra samhällssektorerna. Detta problem är dock större än det kan se ut vid första anblick. De verksamheter som skulle kategoriseras som ideell sektor i den modell vi föreslår finns nu utspridda i de övriga tre sektorerna. För att ge en korrekt bild av de fyra sektorerna räcker det alltså inte med att placera in relevanta verksamheter i den ideella sektorn. Dessa verksamheter måste i många fall samtidigt tas bort från någon av de övriga sektorerna. Av de tre funktionerna i modellens andra dimension fångas dessutom i princip endast produktionsfunktionen någorlunda tillfredsställande medan finansieringsfunktionen endast kan beskrivas hjälpligt och regleringsfunktionen i stort saknas helt.

Diskussion om hur statistiken kan utvecklas

För att komma närmare de analyser som skulle kunna göras utifrån den modell av samhället som vi har presenterat här skulle man kunna tänka sig att man kombinerar några av tankarna bakom SHA (a System for Health Accounts, se kapitel 5) för att få in tänkandet om olika funktioner samt idén om de satelliträkenskaper för den ideella sektorn som utarbetats inom Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project och som även rekommenderas av FN:s statistikdivision (se avsnitten *Verksamheter* och *Institutionella sektorer* i kapitel 5) för att få en bättre avbildning av ett samhälle med fyra sfärer och sektorer.

Inom svenska SCB har dessutom redan ett pilotprojekt kring dessa satelliträkenskaper genomförts (SCB 2001b).

Om man i den ekonomiska statistiken införde satelliträkenskaperna för den ideella sektorn anser vi, med stöd av många års studier samt våra egna erfarenheter av att arbeta med detta system, att den svenska ideella sektorn och därmed samhället som helhet skulle avbildas på ett mer adekvat vis samtidigt som det skulle öppna upp för analyser av de förändringsprocesser som pågår idag och som de existerande systemen misslyckas med att fånga upp och beskriva. Fördelen med att införa ett satelliträkenskapssystem är att grunddata förblir oförändrade så att man även fortsättningsvis kan ta fram den statistik som tidigare producerats utan att störa några tidsserier.

En sak man måste tänka på är dock att man inte direkt kan jämföra den ideella sektor med de övriga sektorerna så som de har tagits fram ur materialet tidigare. Eftersom delar av den ideella sektorn traditionellt har sorterats in under de tre andra sektorerna måste även beräkningar för dessa sektorer göras om inom ramen för satelliträkenskaperna så att man över tid inte riskerar att jämföra sektorer tagna från olika analysmodeller.

Övriga datakällor som främst berör verksamheter som utförs eller finansieras av kommuner och landsting innehåller idag i vissa fall kategorier som gör det möjligt att approximativt avbilda de fyra samhällssektorerna. Ett exempel på detta är de kommunala räkenskapssammandragen där det finns kategorier för olika typer av offentliga organisationer, enskilda individer, företag samt en kategori som innehåller föreningar och stiftelser. Ser man på de enkätstudier som genomförs inom socialtjänstområdet är de nuvarande kategoriseringarna dock inte särskilt tillfredsställande. I dessa läggs till exempel kommunala bolag och företag ihop med ideella organisationer i kategorin enskild regi. Ser man närmare på det föregående exemplet ser man också att även det innehåller svagheter. Inte

alla föreningar och stiftelser bör klassas som ideella organisationer, till exempel vissa vinstdrivande ekonomiska föreningar. Bland de organisationer som klassas som företag skulle vi dessutom mycket väl också kunna finna helägda dotterbolag till ideella organisationer, speciellt som den nya lagstiftningen kring aktiebolag med särskild vinstutdelningsbegränsning har införts sedan den första januari 2006 (SFS 2005:812).

Kategoriseringarna som används vid datainsamlingen till dessa källor bör alltså, i vår mening och för att bättre avspegla samhällets struktur, organisering och utveckling, förändras så att de överensstämmer med de system som föreslås för satellit-räkenskaperna i den ekonomiska statistiken. I vissa fall handlar det om rent tekniskt enkla förändringar som i de fall informationen samlas in med enkäter medan de förändringar som skulle behöva göras i kommunerna och landstingens ekonomisystem kan vara något mer komplicerade. Vidare finns det andra aspekter som behöver beaktas. Även om det är enkelt att ändra formuleringar och kategorier i en enkät som skickas ut till en kommun så måste även kommunens interna system för denna uppföljning till del förändras för att slutresultatet skall bli tillfredsställande. En annan viktig aspekt är att denna typ av förändringar kan komma att påverka tidsserierna så att det blir svårare att jämföra bakåt i tiden något som i och för sig blir mindre besvärande i det fall man bestämmer sig för ett system baserat på satellit-räkenskaper.

En förändring i den ekonomiska och den övriga statistiken i enlighet med modellen och rekommendationerna om satellit-räkenskaper skulle i ett första steg leda till bättre möjligheter att följa de förändringar som pågår inom den svenska välfärden. Sådana förändringar i statistiksystemen skulle även i förlängningen ge en bättre internationell jämförbarhet så att de processer och den utveckling vi kan se i Sverige också kan jämföras med situationen i andra länder.

REFERENSER

- Ahrne, Göran. 1994. *Social Organizations. Interactions inside, outside and between organizations*. London: Sage.
- Ahrne, Göran, Christine Roman och Mats Franzén. 2003. *Det sociala landskapet. En sociologisk beskrivning av Sverige från 1950-talet till början av 2000-talet*. Göteborg: Korpen.
- Amnå Erik (red). 1995. *Medmänsklighet att hyra? Åtta forskare om ideell verksamhet*. Örebro: Libris.
- Antman, Peter (red). 1993. *Systemskifte*. Stockholm: Carlssons.
- Berg, Per Olof och Christer Jonsson. 1991. *Strategisk ledning på politiska marknader – opinionsbildning och intern förankring i förvaltningar och folkrörelseorganisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Blomqvist, Paula och Bo Rothstein. 2001. *Välfärdsstatens nya ansikte. Demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Stockholm: Agora.
- Boje, Thomas P., Torben Fridberg och Bjarne Ibsen (red). 2006. *Den frivillige sektor i Danmark – omfang og betydning*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet.
- Boje, Thomas P. och Bjarne Ibsen. 2006. *Frivillighed og nonprofit i Danmark – omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet.
- Boli, John och George M. Thomas (red). 1999. *Constructing world culture: international nongovernmental organizations since 1875*. Stanford: Stanford University Press.
- Bremar, Anna. 2006. *The economics of altruism, paternalism and self-control*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Denvall, Verner. 1997. *Välfärdens operatörer. Social planering i brytningstid*. Umeå: Boréa.
- Dir. 2003:42. *Författningsreglering av nationella kvalitetsregister inom hälso- och sjukvården, m.m.* Stockholm: Socialdepartementet.

- Dir. 2006:42. Kommittédirektiv. *Delegation om villkor för idéburna organisationer inom den offentliga hälso- och sjukvården och äldreomsorgen*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Ds 1995:25. *Vad blev det av de enskilda alternativen?* Stockholm: Finansdepartementet.
- Ds 1995:30. Handlingsprogram för forskning. *Ideell verksamhet förutsättningar, organisering och betydelse*. E. Amnå (red). Stockholm: Civildepartementet.
- Emling, Emil. 2000. *Svenskt familjeföretagande*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Esping-Andersen, Gösta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Goodin, Robert E., Bruce Headey, Ruud Muffels och Henk-Jan Dirven. 1999. *The Real Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hansson, Jan-Håkan och Filip Wijkström. 2001. *Basta Arbetskooperativ*. Sköndalsinstitutets skriftserie. Stockholm: Sköndalsinstitutet.
- Helander, Voitto och Susan Sundback. 1998. "Defining the Nonprofit Sector: Finland" i *Working Papers of The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project*.
- Hermansson, Jörgen. 1993. *Politik som intressekamp*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Hultén, Pernilla och Filip Wijkström. 2006. *Särart och mervärde i den ideella sektorn. En studie av ledares syn på de idéburna organisationernas betydelse*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Hvenmark, Johan. 2003. "Individual Membership in Federative Organizations" i *Seven Essays on Scandinavian Civil Society*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Jeppsson Grassman, Eva. 1993. "Frivilliga insatser i Sverige – en befolkningsstudie" i SOU 1993:82. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Jeppsson Grassman, Eva och Lars Svedberg. 1996. "Voluntary Action in a Scandinavian Social Welfare Context: The Case of Sweden". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol 25, nr 3.
- Jeppsson Grassman, Eva och Lars Svedberg. 1999. "Medborgarskapets gestaltningar. Insatser i och utanför föreningslivet" i Amnå, E. (red). SOU 1999:84 *Demokratiutredningen*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Johansson, Staffan. 2001. *Självständiga rörelser eller kommunala underleverantörer? Ideella organisationers roll i välfärdssystemet*. Göteborg: CEPOS, Göteborgs universitet.

- Johansson, Staffan. 2005. *Ideella mål med offentliga medel*. Stockholm: Sober Förlag.
- Karlsson Stider, Annelie. 2000. *Familjen och Firman*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Kendall, Jeremy, Martin Knapp och Julien Forder. 2006. "Social Care and the Nonprofit Sector in the Western Developed World" i Powell, W. och R. Steinberg (red). *The Non-Profit Sector A Research Handbook*. Second Edition. New Haven & London: Yale University Press.
- Kommunförbundet. 1999. *Konkurrens för fortsatt välfärd? – om förekomst, omfattning, effekter och erfarenheter av konkurrensutsättning och alternativa driftformer*. Stockholm: Svenska Kommunförbundet.
- Landstingsförbundet. 2001. *Insamling av basårsstatistik avseende verksamhetsåret 2001*. Dnr Lf 1105/01. Stockholm: Landstingsförbundet.
- Lewin, Leif. 1992. *Samhället och de organiserade intressena*. Stockholm: Norstedts.
- Lundström, Tommy och Filip Wijkström. 1997. *The nonprofit sector in Sweden*. Manchester: Manchester University Press.
- Meeuwisse, Anna. 1999. *Debatten om välfärdsstaten och det civila samhället*, Sköndalsinstitutets arbetsrapportserie nr 11. Stockholm: Sköndalsinstitutet.
- Micheletti, Michele. 1994. *Det civila samhället och staten. Medborgarsammanslutningarnas roll i svensk politik*. Stockholm: Publica.
- OECD. 2000. *A System of Health Accounts*. Paris: OECD Publications Service.
- Olsson, Lars-Erik., Eva Jeppsson Grassman och Lars Svedberg. 2006 (under utgivning). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsamhället – från 2005 års befolkningsstudie*. Stockholm: Sköndalsinstitutet, Ersta Sköndal högskola.
- Pettersson, Lars-Olof. 2001. *Från rivstart till stopplag. Privatiseringsvägen i välfärden 1979-2001*. Stockholm: Agora.
- Rothstein, Bo. 1992. *Den korporativa staten*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- SCB. 1992. *Standard för svensk näringsgrensindelning 1992*, SCB: MIS 1992:4. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB. 2001a. *Standard för institutionell sektorindelning 2000, INSEKT 2000, Standard för indelning efter ägarkontroll 2000, ÄGAR 2000, Indelning efter juridisk form, JURFOR*, SCB:MIS 2001:2. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB 2001b. *Report from Sweden on testing of the Handbook on Non-profit Institutions in the System of National Accounts*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB. 2003a. *SNI 2002 Standard för svensk näringsgrensindelning 2002*, SCB MIS 2003:2. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.

- SCB. 2003b. *Tid för vardagsliv. Kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91 och 2000/01*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB. 2004a. *Skola, vård och omsorg i privat regi. En sammanställning av statistik, Bakgrundsfakta till Ekonomisk statistik 2004:18*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB 2004b. *Statistisk årsbok för Sverige 2005*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB. 2004c. *Handbok för Räkenskapssammandraget 2004*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SCB. 2004d. *Handbok för RS 2004 Vård och omsorg*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån.
- SFS 1982:763 Hälso- och sjukvårdslag.
- SFS 1990:52. Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga.
- SFS 2001:453. Socialtjänstlag.
- SFS 2005:812. Lag om ändring i aktiebolagslagen.
- Sivesind, Karl Henrik, Håkon Lorentzen, Per Selle m fl. 2002. *The Voluntary Sector in Norway*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Sjöstrand, Sven-Erik. 1985. *Samhällsorganisation*. Lund: Doxa.
- Skr. 2005/06:139. *Regeringens skrivelse Nationell IT-strategi för vård och omsorg*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Smith, Steven och Michael Lipsky. 1993. *Nonprofits for hire. The Welfare State in the Age of Contracting*. Cambridge: Harvard University Press.
- Socialstyrelsen. 2001 *Den kommunala hälso- och sjukvårdens omfattning*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2004a. *Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård 2004:2 Statistik om hälso- och sjukvårdspersonal – officiell statistik om antal legitimerade (2003) och arbetsmarknadsstatus (2002)*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2004b. *Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård 2004:4 Hälso- och sjukvårdens kostnader*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2004c. *Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård 2004:3 Hälso- och sjukvårdens verksamhet*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2005a. *Öppna redovisningar av resultat i vård och omsorg – lägesbeskrivning och förslag till utveckling*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2005b. *Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård 2005:1 Statistik över läkemedelsförsäljningen 2004*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2005c. *Sveriges officiella statistik – Socialtjänst 2005:8 Barn och unga – insatser år 2004*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Socialstyrelsen. 2005d. *Funktionshindrade personer år 2004. Kommunala insatser enligt socialtjänstlagen samt hälso- och sjukvårdslagen*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2006a. *Sveriges officiella statistik – Socialtjänst 2006:3 Äldre – vård och omsorg år 2004. Kommunala insatser enligt socialtjänstlagen samt hälso- och sjukvårdslagen*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. 2006b. *Inrapportering från psykiatri till patientregistret. Inventering av inrapporteringsproblem och förslag till en förbättrad rapportering*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOSF 2002:1. *Socialstyrelsens föreskrifter om uppgiftsskyldighet till patientregistret*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 1999:77. *Demokrati och medborgarskap*, Demokratiutredningen, Forskarvolym II. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- SOU 1999:84. *Civilsamhället*, Demokratiutredningen, Forskarvolym VIII, E. Amnå (red). Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- SOU 2000:117. *Konkurrens på lika villkor mellan offentlig och privat sektor*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- SOU 2001:34. *Behovet av ekonomisk statistik*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- SOU 2001:52. *Välfärdstjänster i omvandling*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- SOU 2002:31. *Vinst för vården, Idébetänkande från utredningen Vårdens ägarformer – vinst och demokrati*. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- SOU 2003:23. *Vårda vården – samverkan, mångfald och rättvisa*, Slutbetänkande från utredningen Vårdens ägarformer – vinst och demokrati. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Stenius, Kerstin. 1999. *Privat och offentligt i svensk alkoholistvård – arbetsfördelning, samverkan och styrning under 1900-talet*. Lund: Arkiv Förlag.
- Svedberg Nilsson, Karin, Roger Henning och Karin Fernler (red). 2005. *En illusion av frihet? Företag och organisationer i regelsamhället*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Söderholm, Johan. och Filip Wijkström. 2002. *Offentlig sektor, näringsliv eller ideell regi – Hur påverkar valet av institutionell form vården av missbrukare?* Stockholm: Socialstyrelsen.
- Söderström, Lars och Mattias Lundbäck. 2000. *Vinsten som drivkraft. Ekonomisk forskning om effekterna av etableringsfrihet och vinstmotiv inom sjukvård och utbildning*. Stockholm: Industriförbundet.

- Trydegård, Gun-Britt. 2001. "Välfärdstjänster till salu – privatisering och alternativa driftformer under 1990-talet" i M. Szebehely (red) *Välfärdstjänster i omvandling*. SOU 2001:52. Stockholm: Statens Offentliga Utredningar.
- Trägårdh, Lars (red). 1995. *Civilt samhälle kontra offentlig sektor*. Stockholm: SNS.
- Uddhammar, Emil. 1999. "Om civilsamhällets roll för demokrati och välfärd" sid 81-119 i Amnå, E. *Civilsamhället*, SOU 1999:85. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- United Nations. 2000. Statistical Papers Series M No. 84. *Classifications of Expenditures According to Purpose*. New York: United Nations Publication.
- United Nations. 2003. *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*. New York: United Nations Publication.
- Wijkström, Filip. 1995. "Öppen databas på SCB" i E. Amnå (red). *Handlingsprogram för forskning. Ideell verksamhet förutsättningar, organisering och betydelse*, Ds 1995:30. Stockholm: Civildepartementet.
- Wijkström, Filip. 1998. *Different Faces of Civil Society*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Wijkström, Filip. 1999. *Svenskt organisationsliv*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Wijkström, Filip, 2001. "Socialt kapital och civilt samhälle i Norden" i Ibsen, B. och L. Skov Henriksen (red). *Frivillighedens udfordringer – nordisk forskning om frivilligt arbejde og frivillige organisationer*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Wijkström, Filip och Stefan Einarsson. 2004. *Foundations in Sweden. Their Scope, Roles and Visions*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Wijkström, Filip, Stefan Einarsson och Ola Larsson. 2004. *Staten och det civila samhället. Idétraditioner och tankemodeller i den statliga bidragsgivningen*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Wijkström, Filip och Torbjörn Einarsson. 2006. *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring*. Stockholm: EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Wijkström, Filip och Tommy Lundström. 2002. *Den ideella sektorn. Organisationerna i det civila samhället*. Stockholm: Sober Förlag.
- Zetterberg, Hans L. 1995. "Civila samhället, demokratin och välfärdsstaten" i Trägårdh, L. (red). *Civilt samhälle kontra offentlig sektor*. Stockholm: SNS Förlag.

EFI – Ekonomiska Forskningsinstitutet

En förteckning över EFI:s samtliga publikationer finns på www.hhs.se/efi. Böcker och avhandlingar är publicerade på det språk som anges av titeln. Alla beställningar skickas via e-post till: EFI.Publications@hhs.se

EFI:s publikationer sedan år 2002

2006

Böcker

Thodenius, Björn. *Organisering av kunskap. En studie av Wallenberg Consortium North.*

Wijkström, Filip och Torbjörn Einarsson. *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring.*

Östman, Lars. *Lysande ögonblick och finansiella kriser. Dramaten under ett sekel.*

Avhandlingar

Argenton, Cedric. *Quality provision in duopoly.*

Beckerman, Carina. *The Clinical Eye. Constructiong and Computerizing an Anesthesia Patient Record.*

Borglund, Tommy. *Aktievärden i fokus – internationell påverkan på intressentrelationer vid förvärv och fusion.*

Breman, Anna. *The Economics of altruism, paternalism and self-control.*

Edquist, Harald. *Technological breakthroughs and productivity growth.*

Eklund, Jana. *Essays on Forecasting and Bayesian Model Averaging.*

Frostenson, Magnus. *Legitimitetskontrollen – en studie av etiska värderingars roll i gränsöverskridande förvärv och fusioner.*

Gaspar, Raquel M. *Credit Risk and Forward Price Models.*

Gustafsson, Peter. *Essays on Trade and Technological Change.*

Hopkins, Elisabeth. *Is a higher degree of local currency pricing associated with lower exchange rate pass-through? A study of import pricing in 51 Swedish industries.*

Kling, Ragnar. *Developing Product Development in Times of Brutal Change.*

- Langenskiöld, Sophie. *Peer Influence on Smoking: Causation or Correlation?*
- Lychnell, Lars-Olof. "Och fungerar det inte, gör vi på något annat sätt" — *En klinisk fallstudie av IT-relaterat förändringsarbete i småföretag*
- Meitz, Mika. *Five Contributions to Econometric Theory and the Econometrics of Ultra-High-Frequency Data.*
- Mendicino, Caterina. *Financial Market Imperfections, Business Cycle Fluctuations and Economic Growth.*
- Ovanfors, Anna. *Essays on Nonlinear Time Series Analysis and Health Economics.*
- Paltseva, Elena. *Essays on Commitment and Inefficiency in Political Economy.*
- Rogberg, Martin. *Den modeföljande organisationen. Om acceptansen av TQM och andra populära managementmodeller.*
- Silvennoinen, Annastiina. *Essays on Autoregressive Conditional Heteroskedasticity.*
- Sjögren, Ebba. *Reasonable Drugs. Making Decisions with Ambiguous Knowledge.*
- Slinko, Irina. *Essays in Option Pricing and Interest Rate Models.*
- Wilander, Fredrik. *Essays on Exchange Rates and Prices.*

2005

Böcker

- Andersson, Per, Susanne Hertz and Susanne Sweet (red). *Perspectives on market networks – boundaries and new connections.*
- Charpentier, Claes. *IT inom omsorgen. Förväntade effekter av införande av IT-system för utförarna inom äldre- och handikappomsorgen.*
- Dembrower, Maria. *Entreprenörskap i industriella nätverk.*
- Lind, Johnny och Göran Nilsson (redaktörer). *Ekonomistyrningens metoder, sammanhang och utveckling – En vänbok till Lars A Samuelson.*
- Samuelson, Lars A. *Organizational governance and control – a summary of research in the Swedish society.*
- Svedberg Nilsson, Karin, Roger Henning och Karin Fernler (red). *En illusion av frihet? Företag och organisationer i regelsamhället. EFIs Årsbok 2005. EFI/Studentlitteratur.*

Avhandlingar

- Andersson, Martin. *Making a Difference – Project Result Improvement in Organizations.*
- Arvidsson, Per. *Styrning med belöningssystem – Två fallstudier om effekter av belöningssystem som styrmedel.*
- Bems, Rudolfs. *Essays in International Macroeconomics.*
- Berg-Suurwee, Ulrika. *Nya trender, nya nämnder – effekter av en stadsdelsnämndsreform inom kultur och fritid.*
- Björkman, Hans. *Learning from members – Tools for strategic positioning and service innovation in trade unions.*
- Bodnaruk, Andriy. *Essays in Empirical Corporate Finance and Portfolio Choice.*
- Clapham, Eric. *Essays in Real Estate Finance.*
- Dareblom, Jeanette. *Prat, politik och praktik – Om individers möten med strukturer i en kommunal satsning på kvinnors företagande.*
- Fromm, Jana. *Risk Denial and Neglect: Studies in Risk Perception.*
- Hjelström, Anja. *Understanding International Accounting Standard Setting – A Case Study of IAS 12, Accounting for Deferred Tax.*
- Hortlund, Per. *Studies on Swedish Banking 1870-2001.*
- Lindahl, Therese. *Strategic and Environmental Uncertainty in Social Dilemmas.*
- Linnarsson, Håkan. *Alliance for Innovation. A structural perspective on new business development in cooperative ventures.*
- Madestam, Andreas. *Developing Credit Markets.*
- Nilsson, Roland. *The Market Impact of Short-Sale Constraints.*
- Nordfält, Jens. *Is consumer decision-making out of control? Non-conscious influences on the consumer decision-making process for fast moving consumer goods.*
- Nordin, Fredrik. *Externalising Services – Walking a Tightrope between Industrial and Service Logics.*
- Parmler, Johan. *Essays in Empirical Asset Pricing.*
- Simbanegavi, Witness. *Price Discrimination, Advertising and Competition.*
- Thodenius, Björn. *Användning av ledningsinformationssystem: en longitudinell studie av svenska storföretag.*

Tolis, Christofer. *Framing the Business – Business Modelling for Business Development*.
Östberg, Per. *Corporate Disclosure and Investor Recognition*.

2004

Böcker

Ahrne, Göran och Nils Brunsson (red). *Regelexplosionen*.
Lind, Johnny. *Strategi och ekonomistyrning. En studie av sambanden mellan koncernstrategi, affärsstrategi och ekonomistyrning*.
Lind, Johnny och Walter Schuster (red). *Redovisningens teori, praktik och pedagogik. En vänbok till Lars Östman*.
Sevón, Guje och Lennart Sjöberg (red). *Emotioner och värderingar i näringslivet*. EFIs Årsbok 2004.
Wijkström, Filip and Stefan Einarsson. *Foundations in Sweden – Their scope, roles and visions*.

Avhandlingar

Anderson, Anders. *Essays in Behavioral Finance*.
Balsvik, Gudrun. *Information Technology Users: Studies of Self-Efficacy and Creativity among Swedish Newspaper Journalists*.
Blix, Magnus. *Essays in Mathematical Finance – Modelling the Futures Price*.
González Gómez, Andrés. *Nonlinear dynamics and smooth transition models*.
Grönqvist, Erik. *Selection and Moral Hazard in Health Insurance: Taking Contract Theory to the Data*.
Ivarsson Westerberg, Anders. *Papperspolisen – varför ökar administrationen i moderna organisationer*.
Jutterström, Mats. *Att påverka beslut – företag i EUs regelsättande*.
Jönsson, Kristian. *Macroeconomic Aspects of Capital Flows to Small Open Economies in Transition*.
Larsson, Pär. *Förändringens villkor. En studie av organisatoriskt lärande och förändring inom skolan*.
Lagerwall, Björn. *Empirical Studies of Portfolio Choice and Asset Prices*.
Malmsten, Hans. *Properties and Evaluation of Volatility Models*.

- Marshall, Cassandra. *Dating for Innovation. Creating and Recognizing Opportunities through Collaborative Interorganizational Relationships in Fluid Environments.*
- Mattsson, Susanna. *På gränsen mellan ordning och oordning – tingens betydelse vid marknadsombildningar. En studie av svenska postväsendets ombildning under 1990-talet.*
- Nilsson, Charlotte. *Studies in Environmental Economics: Numerical Analysis of Greenhouse Gas Policies.*
- Nilsson, Hans. *Medborgaren i styrsystemet – beskrivning av VAD och HUR i styrning av kommunal verksamhet.*
- Nystedt, Jens. *Competition, Regulation and Integration in International Financial Markets.*
- Pajuste, Anete. *Corporate Governance and Controlling Shareholders.*
- Richtner, Anders. *Balancing Knowledge Creation. Organizational Slack and Knowledge Creation in Product Development.*
- Salabasis, Mickael. *Bayesian Time Series and Panel Models – Unit Roots, Dynamics and Random Effects.*
- Sandberg, Rickard. *Testing the Unit Root Hypothesis in Nonlinear Time Series and Panel Models.*
- Skallsjö, Sven. *Essays on Term Structure and Monetary Policy.*
- Strikholm, Birgit. *Essays on Nonlinear Time Series Modelling and Hypothesis Testing.*
- Söderström, John. *Från Produkt till Tjänst. Utveckling av affärs- och miljöstrategier i produktorienterade företag.*
- Talia, Krim. *The Scandinavian Currency Union, 1873–1924 – Studies in Monetary Integration and Disintegration.*

2003

Böcker

- Lundahl, Mats (editor). *Globalization and Its Enemies.* EFIs Årsbok 2003.
- Sundgren, Bo, Pär Mårtensson, Magnus Mähring and Kristina Nilsson (editors). *Exploring Patterns in Information Management. Concepts and Perspectives for Understanding IT-Related Change.*

Avhandlingar

- Andersson, Henrik. *Valuation and Hedging of Long-Term Asset-Linked Contracts.*
- Bergman, Malin. *Essays on Human Capital and Wage Formation.*
- Damsgaard, Niclas. *Deregulation and Regulation of Electricity Markets.*
- Eklund, Bruno. *Four Contributions to Statistical Inference in Econometrics.*
- Hakkala, Katariina. *Essays on Restructuring and Production Decisions in Multi-Plant Firms.*
- Holgersson, Charlotte. *Rekrytering av företagsledare. En studie i homosocialitet.*
- Ivaschenko, Iryna. *Essays on Corporate Risk, U.S. Business Cycles, International Spillovers of Stock Returns, and Dual Listing.*
- Lange, Fredrik. *Brand Choice in Goal-derived Categories – What are the Determinants?*
- Le Coq, Chloé. *Quantity Choices and Market Power in Electricity Market.*
- Magnusson, Peter R. *Customer-Oriented Product Development – Experiments Involving Users in Service Innovation.*
- Meisiek, Stefan. *Beyond the Emotional Work Event Social Sharing of Emotion in Organizations.*
- Mårtensson, Anders. *Managing Mission-Critical IT in the Financial Industry.*
- Nilsson, Göran. *Processorientering och styrning – Regler, mål eller värderingar?*
- Sandberg, Robert. *Corporate Consulting for Customer Solutions Bridging Diverging Business Logics.*
- Sturluson, Jon Thor. *Topics in the Industrial Organization of Electricity Markets.*
- Tillberg, Ulrika. *Ledarskap och samarbete – En jämförande fallstudie i tre skolor.*
- Waldenström, Daniel. *Essays in Historical Finance.*
- Wallén, Ulrika. *Effektivitet i grundskolan i anslutning till en stadsdelsnämndsreform.*
- Ögren, Anders. *Empirical Studies in Money, Credit and Banking – The Swedish Credit Market in Transition under the Silver and the Gold Standards, 1834–1913.*

2002

Böcker

- Schuster, Walter. *Företagets Valutarisk – En studie av horisontella och vertikala styrprocesser.*
- Sjöstrand, Sven-Erik och Pernilla Petrelius. *Rekrytering av koncernstyrelsen – Nomineringsförfaranden och styrelsesammansättning med fokus på kvinnors ställning och möjligheter.* EFI/SNS Förlag.
- Löwstedt, Jan och Bengt Stymne (red). *Scener ur ett företag – Organiseringsteori för kunskapssamhället.* EFIs Årsbok 2002. EFI/Studentlitteratur.

Avhandlingar

- Barinaga, Ester. *Levelling Vagueness – A Study of Cultural Diversity in an International Project Group.*
- Berglund, Johan. *De otillräckliga – En studie av personalspecialisternas kamp för erkännande och status.*
- Bolander, Pernilla. *Anställningsbilder och rekryteringsbeslut.*
- Damjanovic, Tatiana. *Essays in Public Finance.*
- Ekman, Mattias. *Studies in Health Economics – Modelling and Data Analysis of Costs and Survival.*
- Heyman, Fredrik. *Empirical Studies on Wages, Firm Performance and Job Turnover.*
- Kallifatides, Markus. *Modern företagsledning och omoderna företagsledare.*
- Kaplan, Michael. *Acquisition of Electronic Commerce Capability – The Cases of Compaq and Dell in Sweden.*
- Mähring, Magnus. *IT Project Governance.*
- Nilsson, Mattias. *Essays in Empirical Corporate Finance and Governance.*
- Schenkel, Andrew. *Communities of Practice or Communities of Discipline – Managing Deviations at the Øresund Bridge.*
- Skogsvik, Stina. *Redovisningsmått, värder relevans och informationseffektivitet.*

- Strand, Niklas. *Empirical Studies of Pricing*.
- Sundén, David. *The Dynamics of Pension Reform*.
- Ternström, Ingela. *The Management of Common-Pool Resources – Theoretical Essays and Empirical Evidence*.
- Tullberg, Jan. *Reciprocitet – Etiska normer och praktiskt samarbete*.
- Westling, Gunnar. *Balancing Innovation and Control – The Role of Face-to-face Meetings in Complex Product Development Projects*.
- Viklund, Mattias. *Risk Policy – Trust, Risk Perception, and Attitudes*.
- Vlachos, Jonas. *Risk Matters – Studies in Finance, Trade and Politics*.

Delvis i det tysta pågår sedan ett drygt decennium omfattande förändringar i den svenska välfärden. I många fall saknas dock både analysverktyg och relevant statistik för att kunna följa utvecklingen. I Sverige har sedan länge den förhärskande föreställningen varit att samhället består av två sektorer – den offentliga (stat, kommun och landsting) respektive den privata (företag och näringsliv). I denna modell av samhället har vidare ansvar för såväl produktion som finansiering och reglering inom vård och omsorg i huvudsak legat på den offentliga sektorn.

En av de viktigaste förändringarna vi kan spåra sedan början av 1990-talet är att ideella och idéburna organisationer i allt högre grad har kommit att ta på sig eller förväntas ta ansvar för delar av välfärden. Organisationerna i det civila samhället har också i forskningen sedan mitten av 1990-talet allt tydligare lyfts fram som en egen sektor i samhället – den ideella sektorn.

Ett ökat intresse från såväl politiker som forskare har dock än så länge inte lämnat några mer bestående avtryck i svensk officiell statistik. Författarna hävdar att man i existerande system inte lyckas fånga upp och beskriva de förändringar som pågår. Om man däremot i den officiella statistiken införde så kallade satellit-räkenskaper för den ideella sektorn skulle detta öppna upp för bättre analyser.

Rapporten är resultat av ett projekt där Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Landsting samt forskare vid Handelshögskolan i Stockholm har samarbetat. Det övergripande målet har varit en modell för analys av de pågående förändringarna i välfärden.

Författarna är verksamma på EFI vid Handelshögskolan i Stockholm. Torbjörn Einarsson är doktorand, Filip Wijkström docent och EFI-chef.

Sveriges
Kommuner
och Landsting

HANDELSHÖGSKOLAN
I STOCKHOLM
STOCKHOLM SCHOOL OF ECONOMICS

EFI, Ekonomiska Forskningsinstitutet

ISBN 978-91-7258-715-1

9 789172 587151